

AALST BELFORT

ARCHEOLOGIE NOTA

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS- HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

AALST BELFORT

ARCHEOLOGIE NOTA – 2023H193

DAVY HERREMANS

DOSSIERSAMENSTELLING

Davy Herremans

PROJECT

Aalst Belfort – Archeologienota (bureauonderzoek)

Projectcode : 2023H193

Projectnaam: 23-AAL-BF

SOLVA Archeologierapport nr. 273

OPDRACHTHOUDER

SOLVA

Projectteam: Archeologie

Gentsesteenweg 1B

9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

Tel: 053/64 65 20

info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA archeologisch depot p/a

Industrielaan 25b

9320 EREMBODEGEM

Tel: 053/64 65 36

archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2023/12.857/19

Kaft:

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

INHOUDSTAFEL

1.1	PLANMATIGE CONTEXT	6
1.2	WETTELIJK KADER	6
1.3	VRAAGSTELLING	6
1.4	ONDERZOEKSMETHODE.....	6
1.5	RESULTATEN	6
2.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE	8
2.2	ASSESMENTRAPPORT	17
3.1	WEBSITES.....	42

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1 het projectgebied op de topografische kaart (Cartoweb)	8
Figuur 2 het projectgebied op de GRB- kadasterkaart.....	9
Figuur 3 kelderruimte belfort – te renoveren ruimte	10
Figuur 4 toegang tot de kelder van het belfort.....	10
Figuur 5 plan bestaande toestand niveau -1 belfort	12
Figuur 6 plan nieuwe toestand niveau -1 belfort. Zone werken in geel	13
Figuur 7 snede van de geplande werken.....	14
Figuur 8 Bodemkaart (algemeen) met aanduiding van de stad Aalst (bron: AGIV).....	19
Figuur 9 Quartairgeologische profieltypekaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV).....	20
Figuur 10 Tertiairgeologische profieltypekaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV).....	20
Figuur 11 Het projectgebied op het DHM met aanduiding van de topografie (bron: Digitaal Vlaanderen).....	21
Figuur 12 hoogteprofielen ter hoogte van het projectgebied	21
Figuur 13 aanduiding van de hoogteprofielen ter hoogte van het projectgebied (bron: Digitaal Vlaanderen).....	22
Figuur 14 het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.....	23
Figuur 15 het projectgebied op de bodemkaart	23
Figuur 16 het projectgebied op de bodemassociatiekaart	24
Figuur 17 het projectgebied op het bodemgebruiksbestand	24
Figuur 18 het projectgebied op de bodembedekkingskaart	25
Figuur 19: Uitsnede kaart Jacob van Deventer (ca. 1565).	28
Figuur 20: Uitsnede kaart De Dijn (1629).....	28
Figuur 21: Uitsnede kaart Sanderus (1649).	28
Figuur 22 het projectgebied op de Villaretkaart (Digitaal Vlaanderen)	29
Figuur 23 het projectgebied op de Ferrariskaart (Digitaal Vlaanderen)	30
Figuur 24 het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (Digitaal Vlaanderen)	31
Figuur 25 het projectgebied op de Vandermaelen-kaart	32
Figuur 26 het projectgebied op de Popp-kaart	33
Figuur 27 het projectgebied op de orthofoto uit 1971 (Digitaal Vlaanderen)	34
Figuur 28 het projectgebied op de orthofoto uit de periode 1979-1990 (Digitaal Vlaanderen).....	35
Figuur 29 het projectgebied op de orthofoto uit de periode 2013-2015 (Digitaal Vlaanderen)	35
Figuur 30 het projectgebied op de orthofoto uit de periode 2013-2015 met aanduiding van de private en publieke waarnemingen uit de inventaris.onroerenderfgoed.be	36
Figuur 31 Grote Markt. Stratigrafische opbouw naar De Groote et al. 1995.	38
Figuur 32 syntheseplan met aanduiding van de zone van de geplande werken	40
Figuur 33 syntheseplan met aanduiding van de zones met kans op archeologisch erfgoed & kenniswinst.....	40

LIJST VAN FOTO'S

Foto 1 zicht op het belfort in Aalst	9
--	---

LIJST VAN BIJLAGES

NUMMER BIJLAGE	ONDERWERP	AANMAAKSCHAAL	AANMAAKDATUM	BRONVERMELDING
BIJLAGE 1	Plannenbundel	divers	23/08/2023	Stad Aalst

1 SAMENVATTING

1.1 PLANMATIGE CONTEXT

De opdrachtgever voorziet in de restauratie en renovatie van exterieur en interieur van het Belfort in Aalst.

1.2 WETTELIJK KADER

De zone bevindt zich binnen een beschermde archeologische site of archeologische zone, en de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 300 m² en de ingreep in de bodem meer dan 100 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen**. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.¹

1.3 VRAAGSTELLING

Het projectgebied bevindt zich **binnen een historische kern** en wordt dus gekenmerkt door een **hoge densiteit aan historische bebouwing**. De vraagstelling in dit geval richt zich vooral op de stedelijke historiek van het terrein, de gebruiksgeschiedenis en de impact van de geplande werken. Dit bureauonderzoek gaat na of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

Het doel is informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het omliggende stadsweefsel, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Er wordt nagegaan of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

1.4 ONDERZOEKSMETHODE

Het uitgevoerde vooronderzoek omvatte een **bureauonderzoek**. Daartoe is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbaar gegeoreferend kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

1.5 RESULTATEN

Het projectgebied situeert zich ter hoogte het schepenhuis met belfort. Dit belfort wordt vaak genoemd als het oudst bewaarde schepenhuis van de Nederlanden. De kern zou teruggaan tot het eerste kwart van de 13de eeuw. De omgeving van de Grote Markt was al eerder bewoond. Het latere marktplein situeert zich net buiten de eerste stadsomwalling (medio 11de eeuw) maar het is zeker dat er reeds in de late 12de eeuw bewoning aanwezig was in relatie tot de stadsontwikkeling. Diverse sites in de omgeving brachten bovendien op sporen van menselijke aanwezigheid aan het licht die te relateren is aan de voorgeschiedenis van de stad. Deze sporen gaan terug tot de steentijden.

De werken omvatten de uitbraak van de bestaande vloeren en de realisatie van een nieuwe waterkerende muur.

¹ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0 van 1 april 2019.

Het wetenschappelijk kennispotentieel is hoog. Door diverse uitbreidingen, verwoestingen en restauratie is onze huidige kennis over het laatmiddeleeuws schepenhuis beperkt. We moeten het doen met de beperkte bouwsporen die te herkennen zijn in het opgaand muurwerk. Bijkomend ondergronds onderzoek laat toe onze kennis rond opbouw en chronologie van het schepenhuis en het belfort verder te verfijnen. Bovendien is bleef onderzoek naar vroege schepenhuisen in Vlaanderen tot nu toe beperkt. Nieuwe inzichten in de geschiedenis en de bouwchronologie van het schepenhuis van Aalst zijn daarom van belang op Vlaams niveau. Daarnaast heeft archeologisch onderzoek in de omgeving aangetoond dat deze stadsdelen al werden bewoond sinds de steentijden. Archeologisch onderzoek onder het belfort kan ook leiden tot kenniswinst inzake de voorgeschiedenis van de stad en de stadsgenese.

Verdergezet onderzoek is kosten-baten is wenselijk en nodig.

2 VERSLAG VAN RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

2.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

Projectcode: 2023H193

Sitecode: 23-AAL-BF

Wettelijk depotnummer: D/2023/12.857/19

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Aalst, Grote Markt 19 (Foto 1)

Bounding box:

126776.27,180962.05 : 126804.47,180993.69

Kadastrale gegevens:

Aalst, afdeling 1, sectie A, 417

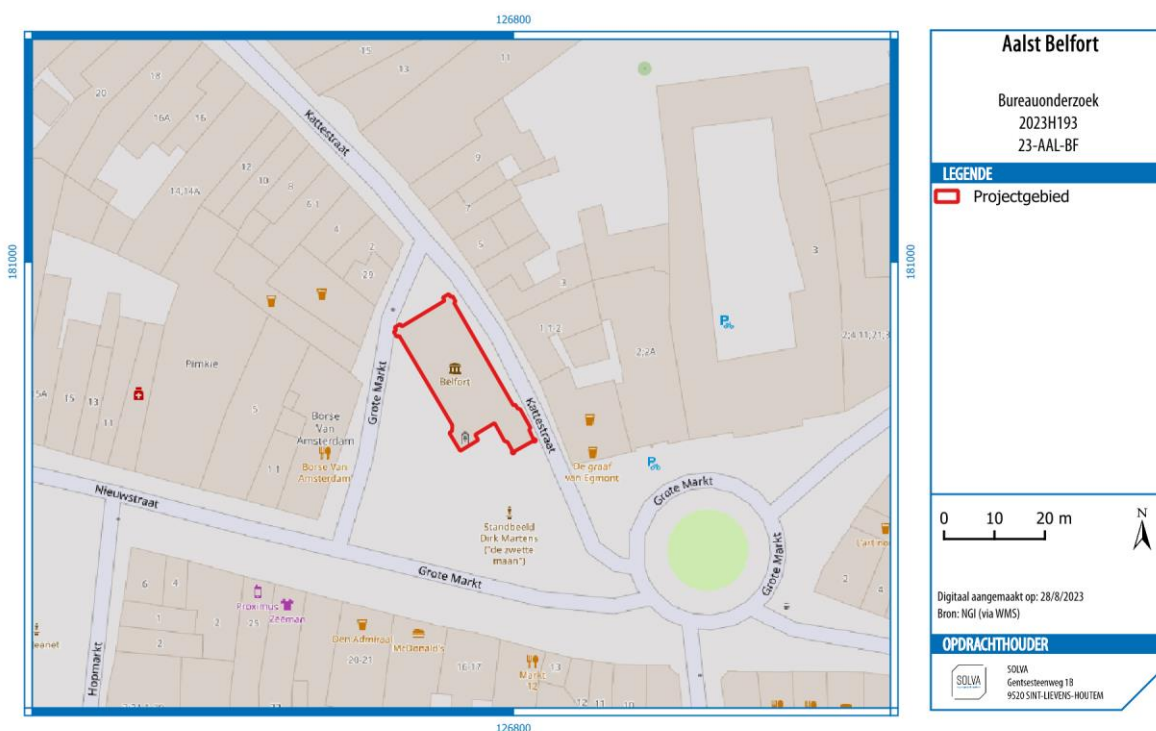
Topografische kaart: zie figuur 1

Betrokken actoren en specialisten:

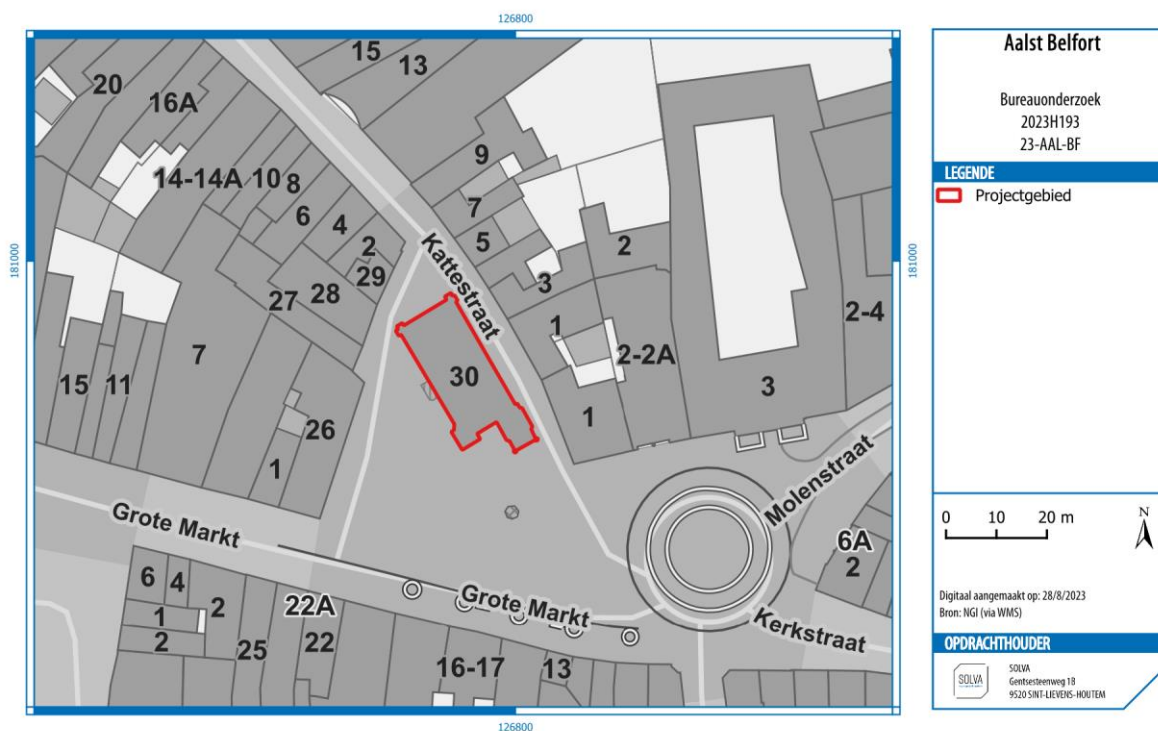
- Erkend archeoloog: Herremans Davy
- Tekst: Herremans Davy
- Kaartmateriaal: Herremans Davy
- Redactie: Bart Cherretté

Wetenschappelijke advisering:

Niet van toepassing

Figuur 1 het projectgebied op de topografische kaart (Cartoweb)

Figuur 2 het projectgebied op de GRB- kadasterkaart

Foto 1 zicht op het belfort in Aalst

Figuur 3 kelderruimte belfort – te renoveren ruimte

Figuur 4 toegang tot de kelder van het belfort

2.1.1 AANLEIDING VOOR DE OPMAAK VAN DE ARCHEOLOGIENOTA

Het projectgebied bevindt zich binnen een historische kern en wordt dus gekenmerkt door een hoge densiteit aan historische bebouwing. De vraagstelling in dit geval richt zich vooral op de stedelijke historiek van het terrein, de gebruiksgeschiedenis en de impact van de geplande werken. Dit bureauonderzoek gaat na of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

Het doel is informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het omliggende stadswefsel, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Er wordt nagegaan of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

De zone bevindt zich binnen een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 300 m² en de ingreep in de bodem meer dan 100 m².

Derhalve diende in uitvoering van art. 5.4.1 3° van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.

2.1.2 BESCHRIJVING VAN DE GEPLANDE WERKEN

Een plannenbundel aan hoge resolutie wordt meegeleverd in bijlage.

De initiatiefnemer voorziet in de **renovatie** een deel van de **keldervloeren** in het belfort van Aalst.

De sloop omvat het **uitbreken** van de **bestaande vloeren** worden. De bestaande vloer kent een opbouw van +/- 27,5 cm:

- Boomse tegels in legbed: 2,5 cm
- Betonplaat: 20 cm
- Zuiverheidsbeton: 5 cm

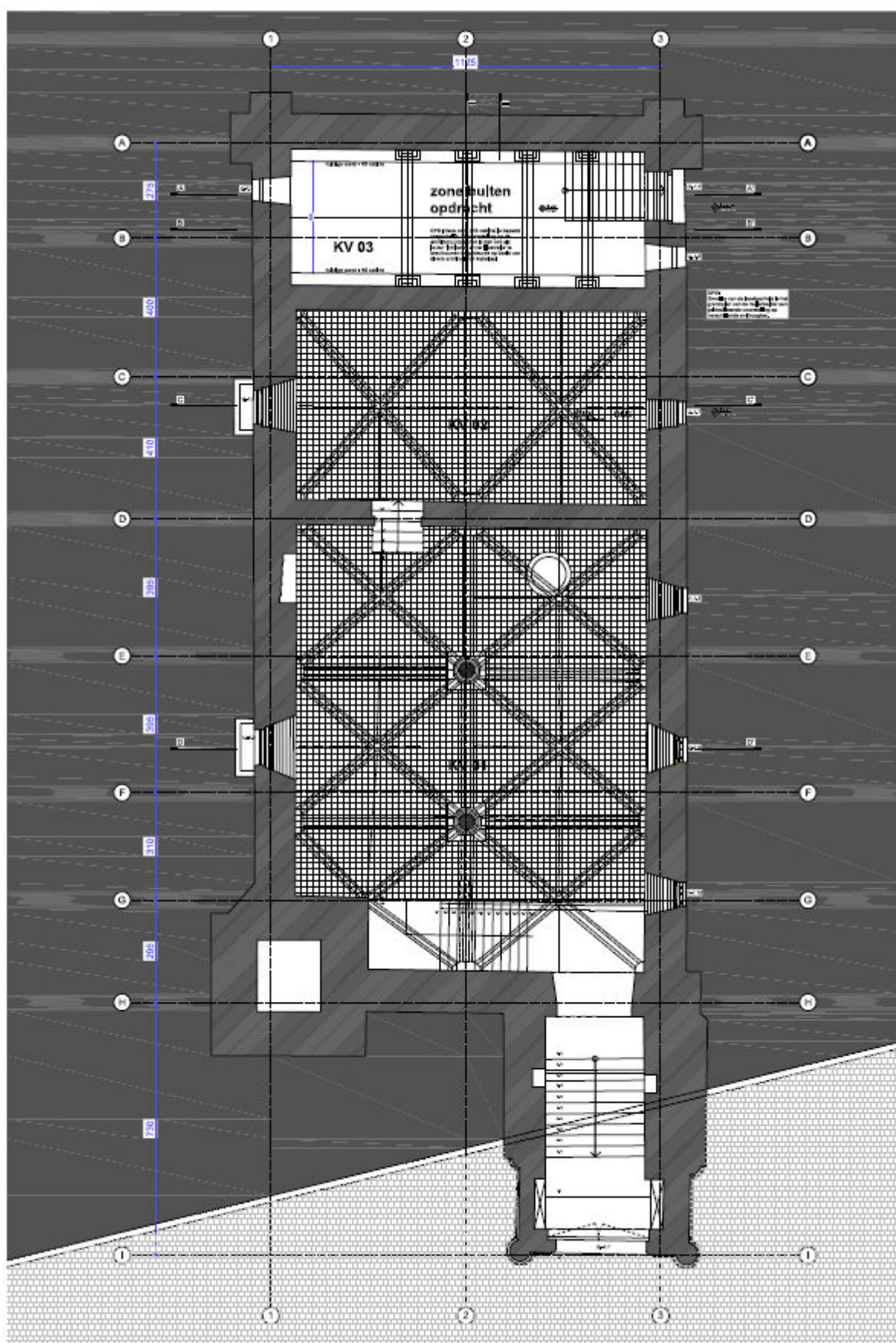
Er wordt een **nieuwe vloer** gerealiseerd met volgende **opbouw**:

- afwerkingslaag van Boomse tegels in legbed die werden gerecupereerd bij afbraak: ca. 2,5 cm
- dekvloer van cement met daarin vloerverwarming: ca. 8 cm
- isolatielaag van XPS: ca. 5 cm
- Waterdichte betonplaat: ca. 30 cm
- Zuiverheidsbeton: ca. 5 cm

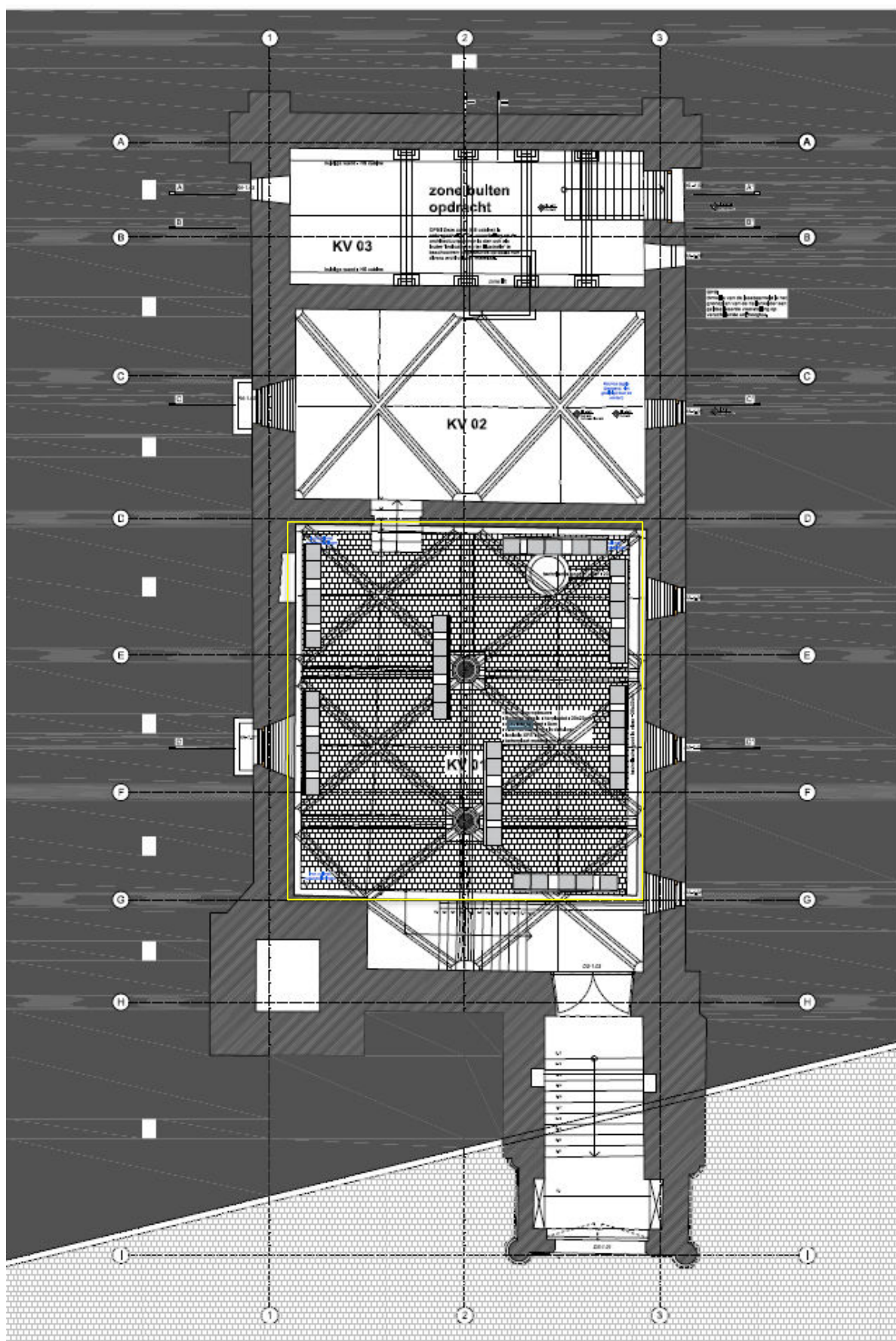
De totale vloeropbouw bedraagt dus tenminste 50,5 cm. Rekening houdend met een veiligheidsbuffer van 30 cm wordt de **verstoringdiepte** bepaald op **80,5 cm -mvh**.

Er wordt een technische goot in de vloer voorzien in het oostelijk deel van de kelder. De technische goot wordt niet dieper aangelegd dan de vloerfundering. In het westelijk deel komen er twee technische zuilen uit inox. Deze zijn in opbouw. Ook het zitmeubilair is in opbouw.

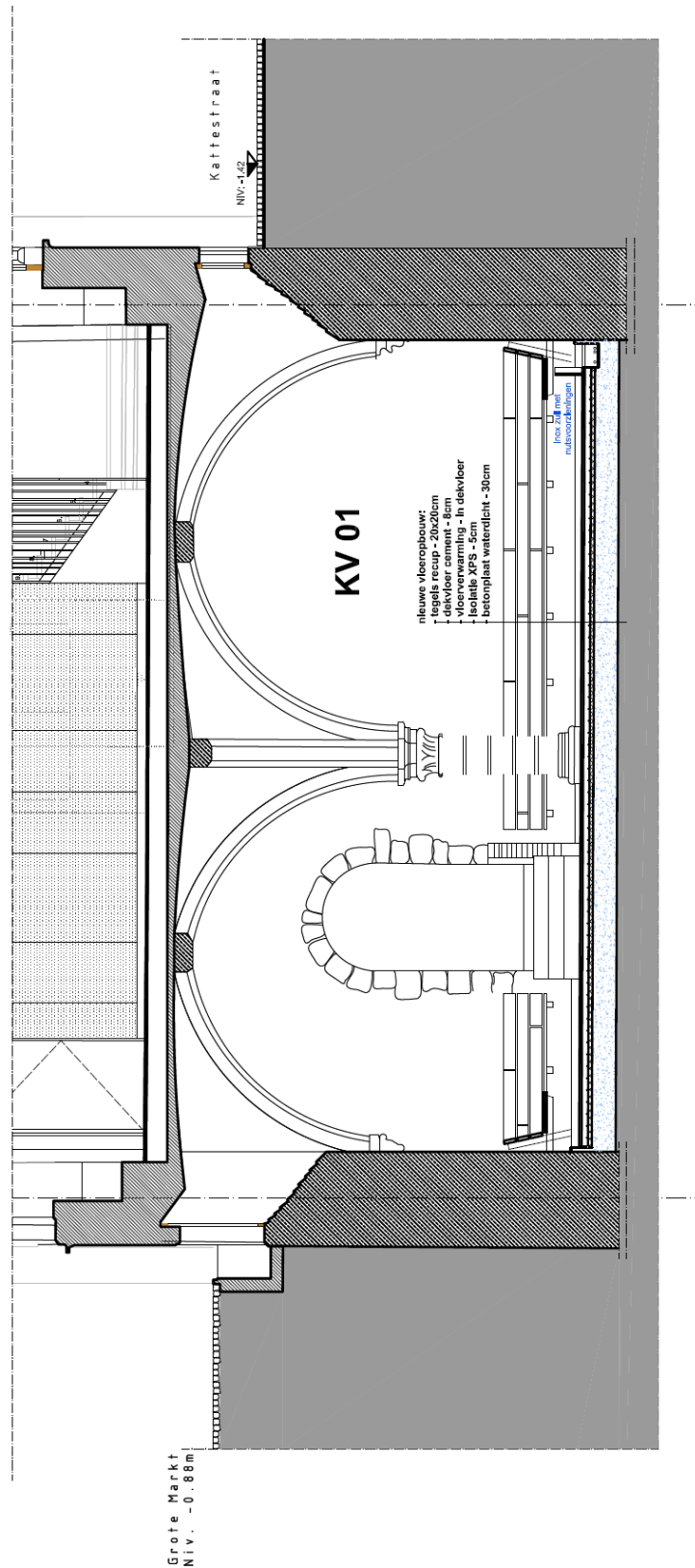
De werken beperken zich tot ruimte **KV01** op de plannen.

Figuur 5 plan bestaande toestand niveau -1 belfort

Figuur 6 plan nieuwe toestand niveau -1 belfort. Zone werken in geel

Figuur 7 snede van de geplande werken

2.1.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

2.1.3.1 VRAAGSTELLING

Het bureauonderzoek ten behoeve van de vergunningsaanvraag heeft tot doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- Welke gebruiksevolutie kende het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?
- Wat is de aard en waardering van het kennispotentieel?
- Is er verder vooronderzoek of opgraving noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

2.1.3.2 DE RANDVOORWAARDEN

Niet van toepassing

2.1.4 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK

2.1.4.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODEN EN -TECHNIEKEN

STRATEGIE

In deze nota wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd **voor een zone die gekenmerkt wordt door een hoge dichtheid aan bebouwing in het verleden**. Dit type onderzoek heeft als bijkomend doel het landgebruik van het gebied door de eeuwen heen te reconstrueren in relatie tot het omliggende stadsweefsel. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan de relevante archeologische en aardkundige gegevens en bronnen, en eventueel eerder uitgevoerd onderzoek naar de historische evolutie van deze stadszone.

Dit bureauonderzoek moet uiteindelijk leiden tot een gemotiveerd advies of, en welke, maatregelen van verder vooronderzoek (met of zonder ingreep in de bodem) op het projectgebied noodzakelijk zijn.

METHODEN EN TECHNIEKEN

Met het oog op een gemotiveerd advies is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbare georeferentie kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

2.1.4.2 ORGANISATIE VAN HET BUREAUONDERZOEK

Alle hieronder vernoemde bronnen zijn geconsulteerd door erkend archeoloog Herremans Davy. Opmaak van de figuren en de georeferentie geschiedde door Herremans Davy. Inhoudelijke afwegingen en keuzes zijn in overleg geschied tussen Herremans Davy en Bart Cherretté.

2.1.4.3 ASPECTEN WAARVOOR HET ADVIES VAN SPECIALISTEN WERD INGEROEPEN

Niet van toepassing.

2.1.4.4 ASPECTEN WAARVOOR ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING WERD INGEROEPEN

Niet van toepassing.

2.1.4.5 MOTIVERING VAN DE GESELECTEERDE BRONNEN

Tijdens het bureauonderzoek is een analyse gemaakt van de **bodemsoorten**. Daarnaast werd onderzocht waar mogelijk afgedekte bodems en/of resten uit de prehistorie of jongere periodes kunnen verwacht worden. De aardkundige gegevens zijn online opgezocht via de Bodemverkenner

(www.dov.vlaanderen.be) en de Geopunt-kaart (www.geopunt.be), de kaarten zelf zijn geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van deze kaarten is de Databank Ondergrond Vlaanderen.

Het belangrijkste beschikbare **historisch kaartmateriaal** is vooral geraadpleegd om de grondgebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Deze informatie uit het historische kaartmateriaal kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel oudere bodemarchief. Het historisch kaartmateriaal is gegeorefereerd geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van het kaartenmateriaal is het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen.

Voor het archeologisch kader is de Inventaris Onroerend Erfgoed (**Private en publieke waarnemingen**) geraadpleegd, alsook de beschikbare literaire bronnen.

De **ontwerpplannen** zijn door architecten Stad en OCMW Aalst ter beschikking gesteld.

Een **terreinbezoek** werd tevens uitgevoerd op 23/08/2023 en lichtte ons in over de toestand van het terrein.

Alle gegevens werden hierna samengebundeld in voorliggende archeologienota.

2.2 ASSESSMENTRAPPORT

2.2.1 METHODEN, TECHNIKEN EN CRITERIA

Het assessmentrapport omvat alle informatie afkomstig uit het **bureauonderzoek**: dit zijn alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal en bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Vanuit deze assessment van het plangebied moet een goede motivering mogelijk zijn over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen maatregelen.

Een waardevol assessment van het archeologisch potentieel van een projectgebied op basis van een bureauonderzoek is enkel mogelijk indien de bronnen voldoende en afdoende relevante gegevens opleveren om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Bij afwezigheid of onvoldoende data zijn bijkomende maatregelen nodig om tot een correcte inschatting voor het projectgebied te komen.

2.2.2 CONSERVATIE-ASSESSMENT

Alle gegenereerde data die in het kader van deze archeologienota tot stand komen, worden door **SOLVA** digitaal bewaard op een centrale server die dagelijks “in-huis” wordt geback-up’t en off-site wordt gekopieerd. Alle gegenereerde data en rapporten zijn geïntegreerd in de **SOLVA**-Archeologiedatabank raadpleegbaar. Een conservatie-assessment voor vondsten of stalen is bij dit bureauonderzoek niet van toepassing.

2.2.3 DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING VAN HET ONDERZOEKSGEBIED EN ZIJN OMGEVING

2.2.3.1 ALGEMENE LANDSCHAPPELIJKE EN GEOGRAFISCHE SITUERING

Aalst is gesitueerd in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen, in de Dendervallei. De historische binnenstad is grotendeels te situeren op de linkeroever van de Dender. Dit gebied behoort tot de ecoregio van de Midden-Vlaamse overgangsgebieden, meer bepaald het Midden-Vlaams glooiend zandleemdistrict. De overgang van dit zandleemdistrict naar het Zuid-Vlaamse lemig heuveldistrict situeert zich ter hoogte van Aalst.

Het projectgebied situeert zich in het centrum van Stad Aalst. Het projectgebied valt volgens het gewestplan in woongebied.

2.2.3.2 AARDKUNDIGE EN HYDROGRAFISCHE SITUERING

ALGEMENE GEOLOGISCHE EN GEOMORFOLOGISCHE SCHETS VAN DE REGIO²

De Dendervallei waarbinnen het projectgebied is gesitueerd, is gelegen in het zogenaamde **Midden-Vlaams glooiend zandleemdistrict**. Het district bestaat uit een weinig tot matig geaccidenteerd Tertiair glooiend landschap waarop voornamelijk zandlemige eolische gronden werden afgezet. Het district bevindt zich in Midden-Vlaanderen.

Het district vormt in feite een overgangszone tussen het ‘Pleistoceen riviervalleiendistrict’ (Vlaamse vallei) in het noorden en het ‘Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict’ in het zuiden. In principe zijn dergelijke gebieden soort- en gradiëntrijk, waarbij naast de typische ecosystemen van zandige en lemige gebieden ook allerlei soorten voorkomen die aan gradiënten gebonden zijn. Het is een bijna open kouterlandschap met nat bos en weiden in de depressies. In principe zou het ecodistrict nog verder in drie subgebieden onderverdeeld kunnen worden: een vlak nat zandleemgebied vooral in het noordelijke deel van het district, een droog

² We baseren ons voor deze beschrijving op de definitie en karakterisering van de ecodistricten in Vlaanderen. In het concept ‘ecodistrict’ worden diverse geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrografische en historisch-geografische aspecten, die ook een determinerende invloed hebben gehad op het menselijk handelen in het verleden, in relatie tot elkaar besproken: Sevenant et al. 2002.

zandleemgebied voornamelijk in het centrale gedeelte en een golvend zandleemgebied met sterke invloed van de Tertiaire ondergrond vooral in het zuidelijk deel. Deze subgebieden duiden nog maar eens op het feit dat het district eerder als een overgangsgebied te beschouwen is.

Tertiair

Tijdens het Tertiair werden mariene zand- en kleilagen afgezet, achtereenvolgens de Formatie van Kortrijk, Formatie van Tielt, Formatie van Gent, Formatie van Lede en Formatie van Maldegem. Na daling van de zeespiegel werden deze sedimenten in het Pleistoceen (Quartair) door erosie aangetast, en dan voornamelijk de zandige formaties. De kleiige lagen boden meer weerstand aan de erosie en vormden de heuveltoppen van het Tertiair reliëf. Het resultaat is een vrij sterk golvend en versneden tertiair oppervlak met een lichte daling naar het noorden toe.

Het Tertiaire substraat bestaat in het oostelijke deel overwegend uit klei (leden uit de Formatie van Maldegem), terwijl het westelijke deel meer zandig is, met plaatselijk (kleiige) heuveltoppen. Dit weerspiegelt zich sterk in het huidige landschap (reliëf, waterhuishouding). Tijdens het Weichselglaciaal werd het Tertiaire landschap grotendeels afgedekt met een Quartaire voornamelijk niveo-eolische dekmantel. Dit pakket bezit een dikte van 0 tot 10m. De variatie in dikte wordt verklaard door topografie en de overheersende westenwind-richting tijdens de afzettingen. Het eolisch materiaal is het dikst in de depressies en op zwakke, naar het oosten gerichte hellingen (5 tot 10m). Op de ruggen bedraagt het nog 1 à 2 m, terwijl het op de heuveltoppen dikwijls ontbreekt.

Quartair

De Quartaire afzettingen werden in verschillende perioden tijdens het Weichselglaciaal afgezet. Het materiaal, dat tijdens de eerste twee fasen sedimenteerde, werd in de nabijheid van de Tertiaire verhevenheden vaak weggeërodeerd. In het begin van de derde fase werd ten gevolge van afspoeling en afglijding vaak Tertiair, vooral zandig materiaal, verplaatst en vermengd met de niveo-eolische sedimenten. Dit verspoelde materiaal komt voor in de ondergrond van de meeste zandleemprofielen en is van groot belang voor de bodemgesteldheid, inclusief de waterhuishouding van de gronden. Op het einde van het Tardiglaciaal werden langs de Dender (Wieze-Denderbelle) duinruggen afgezet door verwaaiing van lokale voornamelijk licht zandleem sedimenten. Tijdens het Holoceen werd alluvium in de valleien afgezet en in recente tijden traden nieuwe verstuingen en afzettingen op ten gevolge van ontbossingen.

Geomorfologie

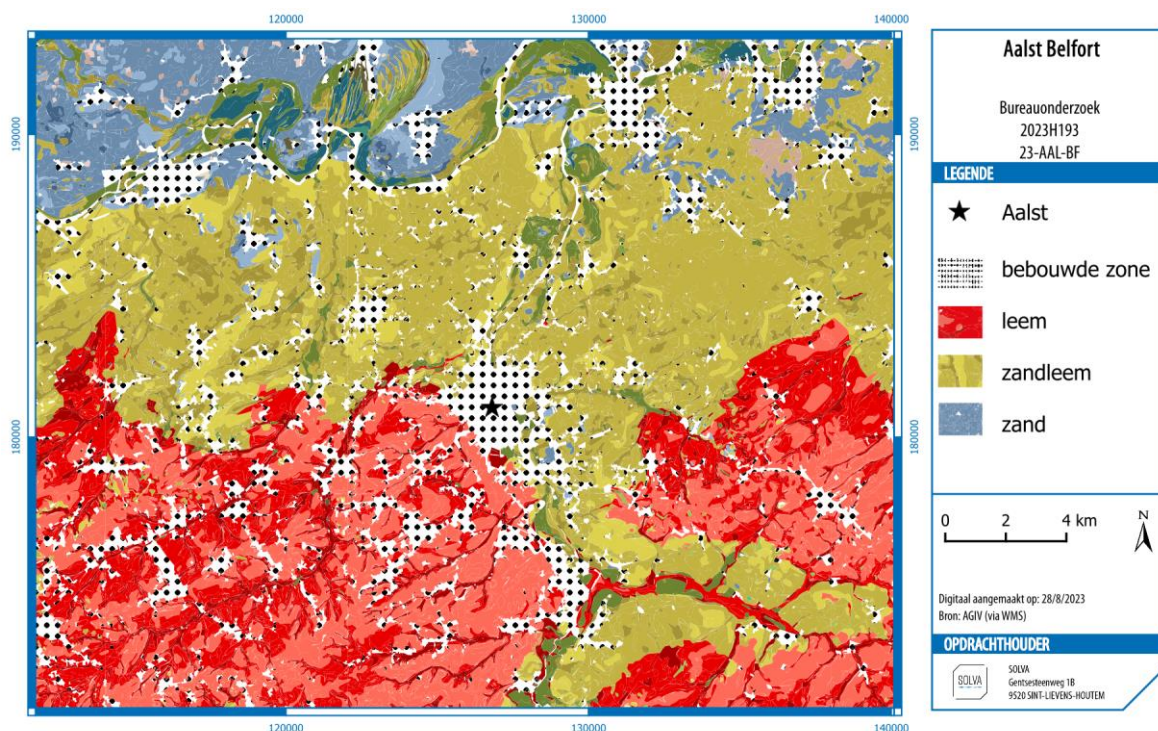
Hoewel de Quartaire afzettingen een verzachting van het Tertiaire landschap teweegbrachten, is het reliëf in hoofdzaak als een erosiereliëf te beschouwen. Het reliëf wordt in dit zandlemig gebied nog beïnvloed door het onderliggende Tertiaire substraat. Vooral in het zuidelijke deel (aansluitend op het 'Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict') is deze invloed nog vrij duidelijk aanwezig. Het Tertiair geaccidenteerd landschap in het noordelijk gedeelte is vrijwel geheel genivelleerd door de Quartaire niveo-eolische dekmantel die tijdens het Weichselglaciaal werd afgezet.

Bodem

De Pleistocene sedimenten zijn de voornaamste bodemvormende bestanddelen in het district. Het zandige lössleem, dat in dit gebied afgezet werd tijdens de laatste ijstijd, wordt op een lager reliëfsniveau aangetroffen dan de zuivere lössafzettingen (afgezet in de zuidelijk gelegen districten). Het bezit soms een sterk variërende textuur indien het tijdens zijn afzetting vermengd werd met verspoeld Tertiair zand. Niet tot zwak gleyige bodems met een textuur B-horizont (grijsbruine podsolachtige bodems) bevinden zich eerder in het zuiden van het district. Deze bodems werden gevormd onder een gemengd loofbos en zijn typisch voor zandleem- en leemgebieden. Doorgaans vertonen deze gronden een normale waterhuishouding. Elders overwegen gronden met een sterk gevlekte of verbrokkelde textuur B-horizont. Het betreft gedegradeerde grijsbruine podsolachtige bodems, die onder andere ontstaan zijn door het in cultuur brengen van gronden (en dus het rooien van de natuurlijke bosvegetatie). De zandleemgronden zijn niet tot matig gleyige gronden. Op de Tertiaire opduikingen komen niet tot sterk gleyige gronden voor met een niet bepaalde profielontwikkeling. De beekvalleien worden gevormd door hydromorfe alluviale gronden.

De textuur van de meeste zandleemgronden wordt lichter (zandiger) naarmate ze dieper liggen of gaan over tot verspoeld, kleiig, Tertiair materiaal. In het zandleemgebied, waar het Quartaire dek vaak op matige diepte op een zandig-lemig complex rust, hebben vele gronden een gebrekkige waterhuishouding, te wijten aan de langzame oppervlakkige drainering en aan een tijdelijk opgehouden watertafel. Deze watertafel wordt plaatselijk gevormd op een weinig doorlatende (Tertiaire) laag (indien deze op minder dan

2-3 m diepte voorkomt). Op andere heuvels (bijvoorbeeld de heuvel ter hoogte van Lede), waar een sterk doorlatende Tertiaire ondergrond voorkomt (Tertiair zand), liggen goed ontwaterde gronden.

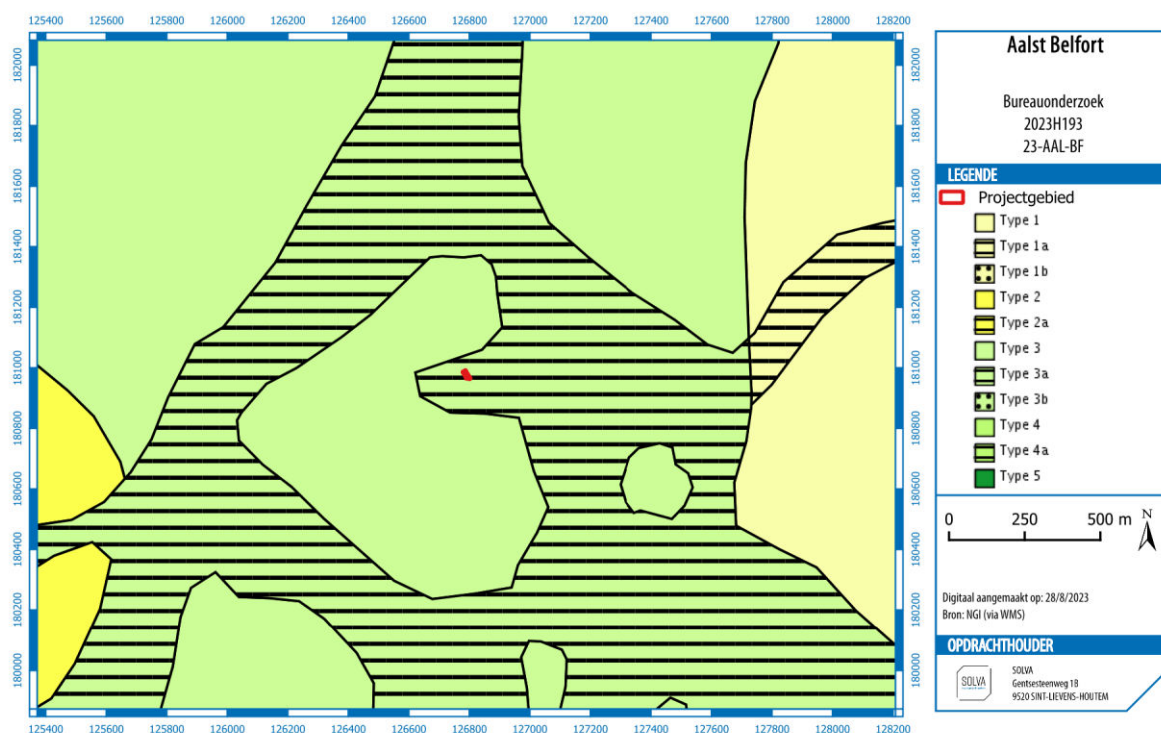
Figuur 8 Bodemkaart (algemeen) met aanduiding van de stad Aalst (bron: AGIV)

HET PROJECTGEBIED

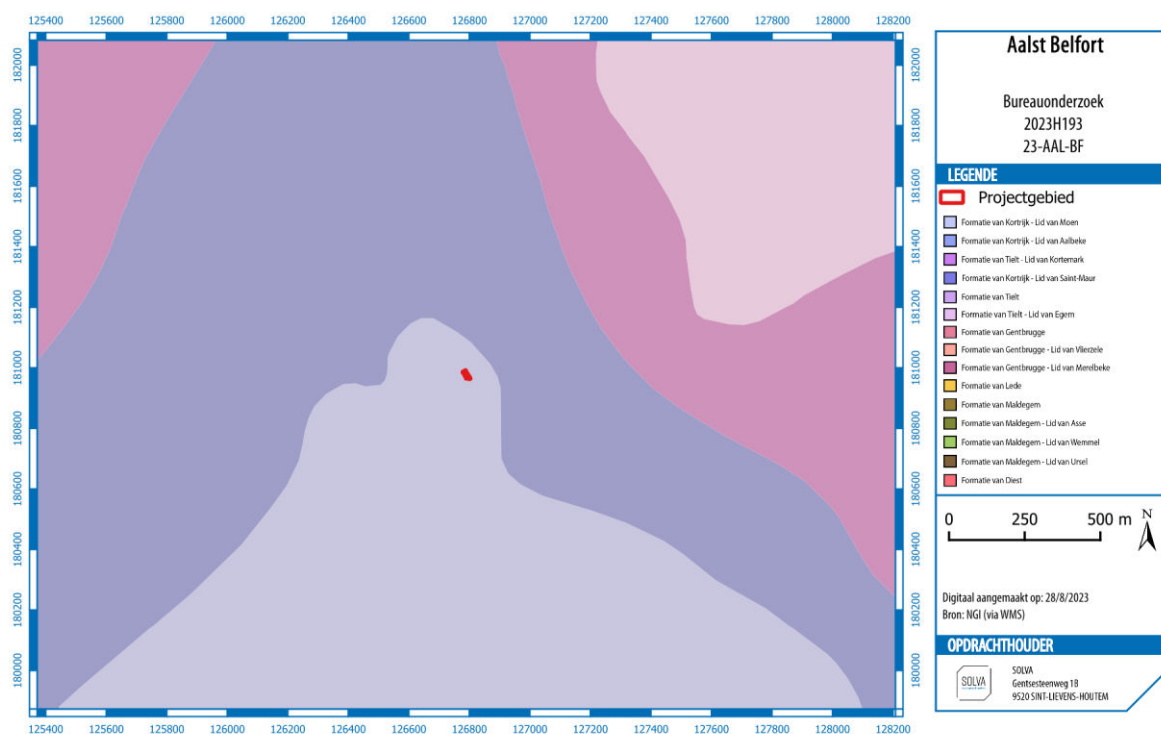
De **Quartairgeologische profieltypekaart** karakteriseert het projectgebied grotendeels als geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (3), met een klein deel Holocene en/of Tardiglaciale fluviatiele afzettingen (a) bovenop de Pleistocene sequentie (3a) in het noordwesten van het projectgebied.

Op de **Tertiairgeologische profieltypekaart** is te zien dat het projectgebied gelegen is op de Formatie van Kortrijk, meer bepaald het Lid van Moen, grijze klei tot silt. Kleihoudend sequentie met kleilagen; Nummulites planulatus.

Voor het gebied is **geen geomorfologische kaart** beschikbaar.

Figuur 9 Quartairegeologische profieltypekaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV)

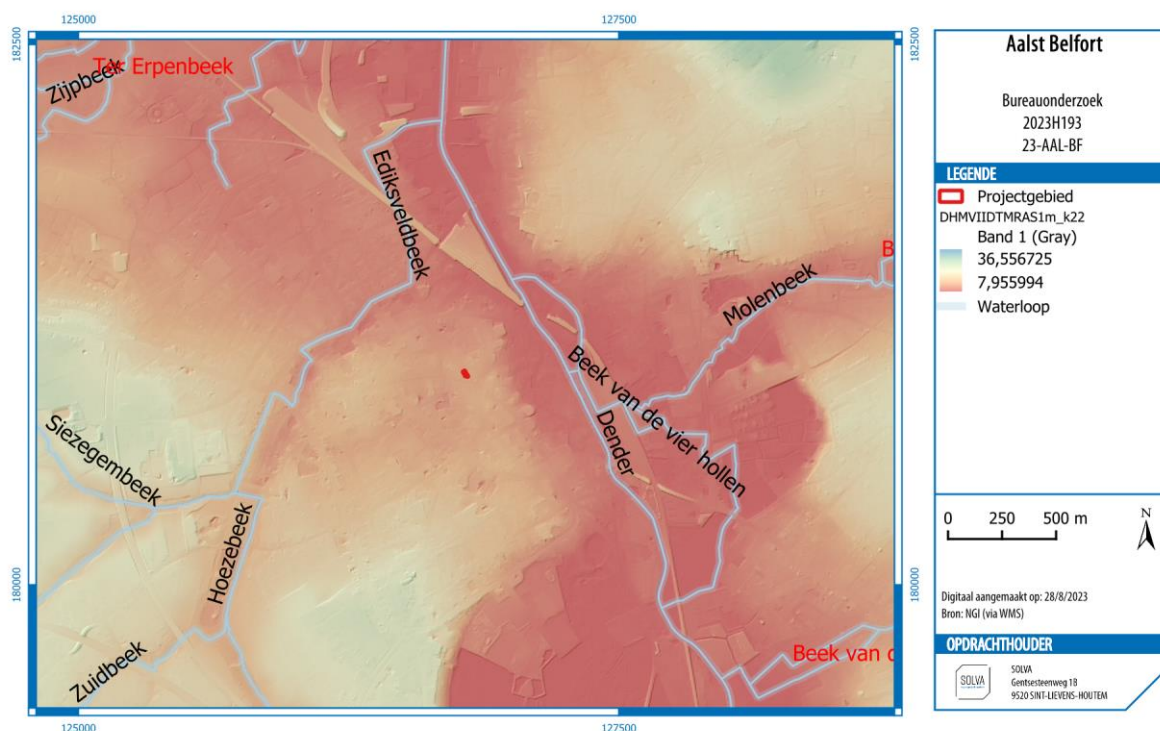

Figuur 10 Tertiairegeologische profieltypekaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV)

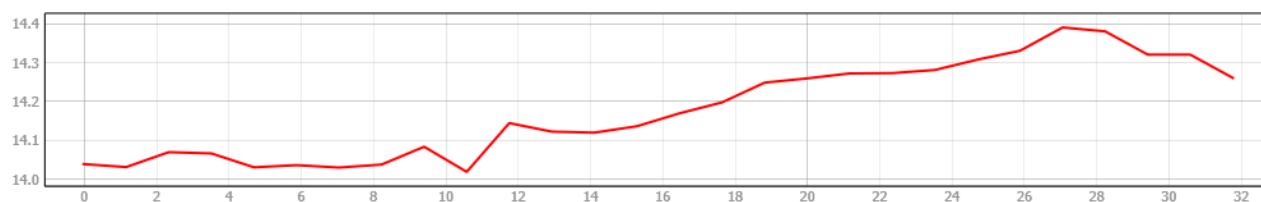
2.2.3.3 FYSISCH-GEOGRAFISCHE SITUERING

Aalst is gesitueerd in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen, in de Dendervallei. De historische binnenstad is grotendeels te situeren op de linkeroever van de Dender. Dit gebied behoort tot de ecoregio van de Midden-Vlaamse overgangsgebieden, meer bepaald het Midden-Vlaams glooiend zandleemdistrict. De overgang van dit zandleemdistrict naar het Zuid-Vlaamse lemig heuveldistrict situeert zich ter hoogte van Aalst.³

Het projectgebied zelf is **zacht hellend** in zuidoostelijke richting met hoogtes schommelend tussen +14 m en +14,40 m TAW.

Figuur 11 Het projectgebied op het DHM met aanduiding van de topografie (bron: Digitaal Vlaanderen)

Figuur 12 hoogteprofielen ter hoogte van het projectgebied

³ In't Ven en De Clercq, 2005, pp. 21-23.

Figuur 13 aanduiding van de hoogteprofielen ter hoogte van het projectgebied (bron: Digitaal Vlaanderen)

De **potentiële bodemerosiekaart** geeft voor het projectgebied zelf geen concrete informatie weer.

De **bodemkaart** geeft aan dat de gronden van het projectgebied kunstmatige gronden (OB) betreft, sterk verstoord door antropogeen ingrijpen, in dit geval urbane ontwikkeling.

Ook op de **bodemassociatiekaart** valt het projectgebied binnen een niet gekarteerde zone.

2.2.3.4 GRONDGEBRUIK

Volgens de **bodemgebruiksk kaart** valt het projectgebied nagenoeg volledig in een zone met 'andere bebouwing'.

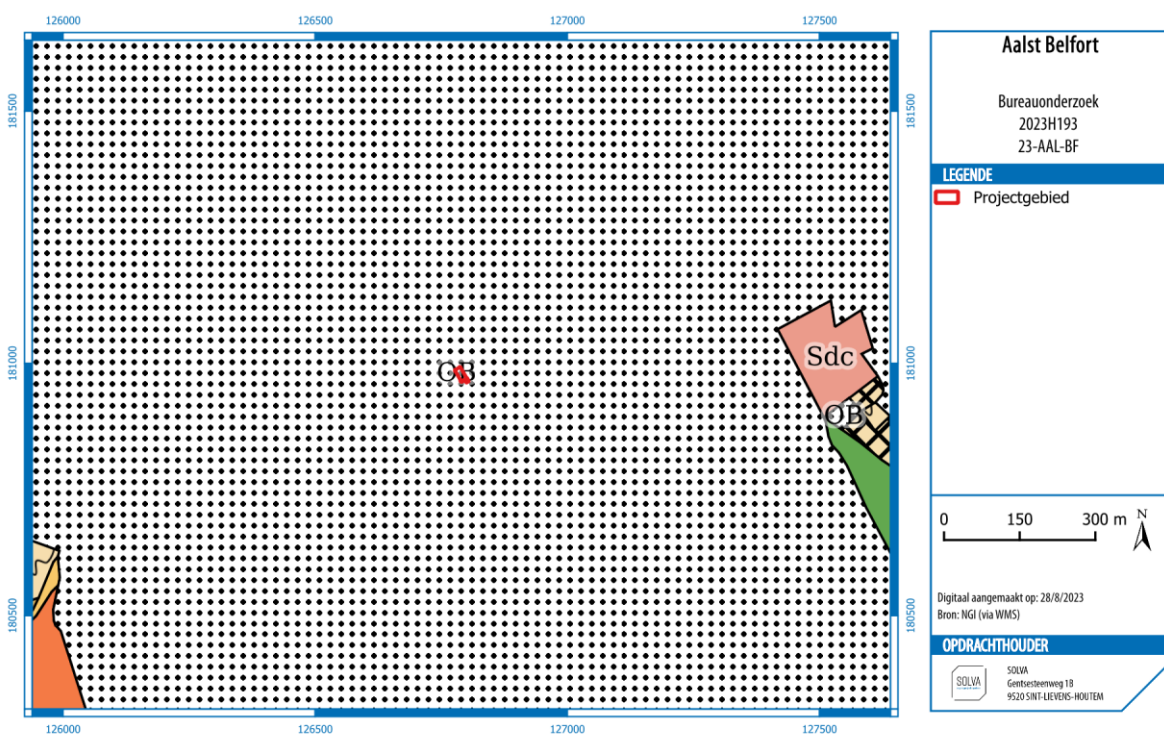
Ook de **bodembedekkingskaart** toont dat het projectgebied wordt ingenomen door bebouwing. Verder zien we bomen en gras of struiken.

Een **recente luchtfoto** uit 2022 toont vanzelfsprekend de bestaande toestand.

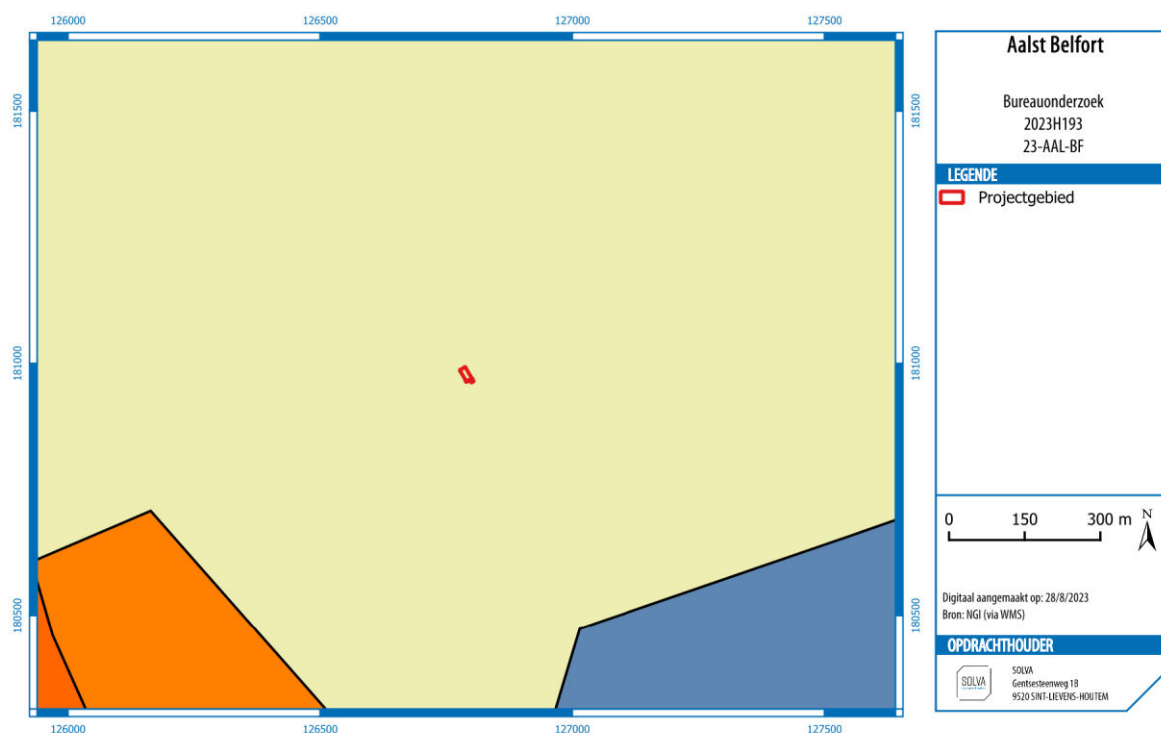
Een beschrijving van de bestaande toestand van het projectgebied wordt beschreven onder **Fout! V** **erwijzingsbron niet gevonden..**

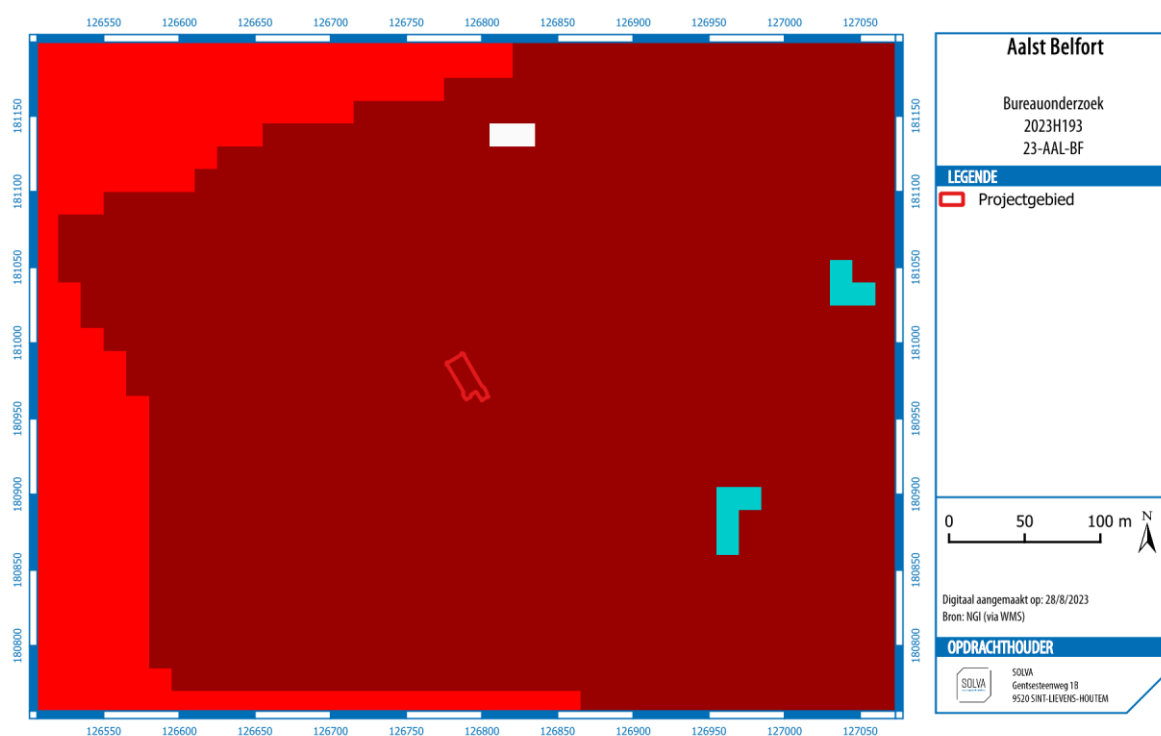
Figuur 14 het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart

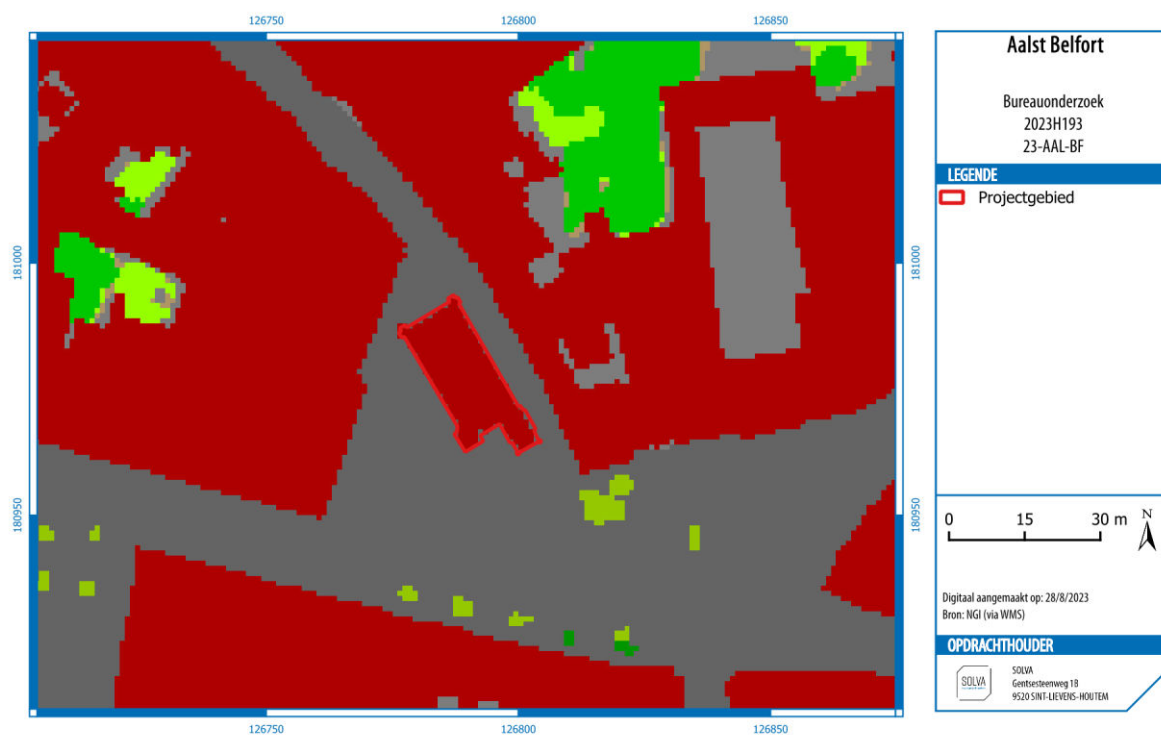
Figuur 15 het projectgebied op de bodemkaart

Figuur 16 het projectgebied op de bodemassociatiekaart

Figuur 17 het projectgebied op het bodemgebruiksbestand

Figuur 18 het projectgebied op de bodembedekkingskaart

2.2.4 HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN HISTORISCH KADER

2.2.4.1 HISTORISCH KADER

2.2.4.1.1 AALST UIT HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE BRON

De archeologische activiteiten te Aalst hebben steeds veel aandacht opgebracht voor de middeleeuwse stadsontwikkeling. Het onderzoek naar het ontstaan en de (pre)stedelijke ontwikkeling van Aalst werd omkaderd door een hypothetisch model dat destijds door Dirk Callebaut (toenmalige NDO, Nationale Dienst voor Opgraving) werd opgesteld, op basis van een confrontatie van historische, cartografische en toponymische bronnen.⁴ Volgens dit model ontwikkelde zich rond een Karolingische curtis (Villa Alost) een prestedelijke kern die in de volle middeleeuwen omwald werd. Deze in oorsprong D-vormige omwalling die aansloot op de Dender, zou volgens het model van Callebaut op een bepaald ogenblik naar het zuiden toe uitgebreid worden. Deze uitbreiding, parallel aan de Dender, heeft de Pontstraat als centrale as. Vermoedelijk ten laatste in het eerste kwart van de 13de eeuw zou de stad nogmaals uitbreiden. Het zou tenslotte nog tot de 19de eeuw duren vooraleer Aalst buiten deze laatmiddeleeuwse omwalling zou uitgroeien.

Callebaut gaf rond dezelfde periode het startsein voor archeologisch onderzoek in Aalst, wat meteen de mogelijkheid bood het hypothetische model te toetsen aan de archeologische gegevens.⁵ In de jaren die hierop volgden, is dit thema een belangrijk aandachtspunt gebleven bij diverse onderzoeken die in de Aalsterse binnenstad werden gevoerd.

Een geactualiseerde visie op de stadsontwikkeling, van de hand van Koen De Groote, en met een aantal belangrijke aanpassingen ten opzichte van het model van Callebaut, is te vinden in het *Festschrift* “Exchanging Medieval Material Culture” ter ere van Frans Verhaeghe.⁶ In dit artikel komt duidelijk naar voor dat de lokalisering van de Villa Alost, op basis van de latere vermelding van de term Zelhof bij de stichting van het Onze-Lieve-Vrouw-Hospitaal in de 13de eeuw, moet genuanceerd worden. Zo bleek uit opgravingen op deze plaats dat de helft van de oppervlakte van dit hospitaal zich bevindt in de winterbedding van de Dender. Op basis van de archeologische gegevens is de ophoging ervan te plaatsen in de loop van de 12de eeuw. Ook het ontbreken van Karolingische vondsten spreekt een strikte lokalisering van de Villa Alost op deze plaats tegen. Integendeel, een beetje verder, ter hoogte van de Oude Vismarkt zijn enkele sporen uit de Karolingische en zelfs de Merovingische periode aangetroffen.⁷ Ook bij opgravingen op de speelplaats van het Sint-Jozefscollege kwamen in 2009 Merovingische houtbouwsporen aan het licht. Voor de identificatie van de Villa Alost komt dus een veel ruimer gebied dan oorspronkelijk gedacht in aanmerking en de oorsprong ervan gaat bovendien veel verder terug in de tijd.⁸ Het is pas na 1050 dat de stadswording op gang trekt onder invloed van verschillende factoren. In de eerste plaats speelt de locatie van Aalst, gelegen aan de kruising van de oude handelsroute Brugge-Keulen en de Dender, een belangrijke rol. Ook de aanwezigheid van een nieuwe heer zal vanaf 1050 een grote invloed hebben. Op dat ogenblik verovert de Graaf van Vlaanderen immers het noordelijk landgedeelte tussen Schelde en Dender. Aalst neemt de functie van zetel van het nieuwe burggraafschap, het latere Land van Aalst, op en de nieuwe burggraaf start met de bouw van een motte. Een combinatie van de vorige factoren zorgt voor de aantrekking van handelaars en ambachtsslui die de stad in wording een nieuwe impuls geven. Deze fase verloopt zeer snel en in de loop van de tweede helft van de 11de eeuw start de bouw van de eerste D-vormige stadsomwalling. Op dit ogenblik begint de echte stadsontwikkeling.⁹ De hypothese van een uitbreiding van deze eerste omwalling naar het zuiden zoals D. Callebaut suggereerde, lijkt bij opgravingen in 2008 in de Louis D’Haeseleerstraat tegengesproken te worden. Nergens op het vermoede tracé waren hiervoor aanwijzingen te vinden.¹⁰ De herorganisatie van de zone rond de Oude Vismarkt, met onder andere de opvulling van een deel van de winterbedding van de Dender, in de tweede helft van de 12de eeuw en de bouw van de tweede omwalling vormen het sluitstuk van de stedelijke ontwikkeling.¹¹ De bouw van deze tweede omwalling, gesitueerd op de zogenaamde ‘Wallenring’, is dankzij een archeologisch onderzoek van SOLVA op het Vredeplein (2009) en Keizersplein (2013) te plaatsen in het eerste kwart van de 13de eeuw.¹²

4 Callebaut 1983a.

5 Callebaut 1983b en 1983c.

6 De Groote 2010, p. 249-266.

7 De Groote 2010, p. 253.

8 De Groote, Moens & Ameels 2010, p.44-45.

9 De Groote 2010 p. 254-259.

10 De Groote & Moens 2009, p. 120-122.

11 De Groote 2010, p. 254-259.

12 Bartholomieux et al., 2015.

2.2.4.1.2 HET PROJECTGEBIED

Het projectgebied zelf is, zoals uit de historische, archeologische en cartografische bronnen blijkt, gelegen net buiten de eerste omwalling van Aalst.

Het tracé van deze eerste omwalling - die dateert in de tweede helft van de 11de eeuw- dwarst de Kerkstraat. De gracht werd onder de speelplaats van het Sint-Jozefscollege aangesneden (15 tot 18 meter breed en 3,5 tot 4 meter diep) en mogelijk ook de onderkant van de wal (13 meter breed).¹³ Het verloop van de Kerkstraat maakt immers deel uit van een oud tracé, de handelsroute Brugge-Keulen, die voert vanaf de Nieuwstraat, over de Grote Markt, naar de Kerkstraat en die daarna via de Pontstraat naar een oversteekplaats over de Dender gaat.¹⁴

Over de aanleg van de Grote Markt zelf zijn weinig bronnen voorhanden. Zeker is dat er reeds in de late 12de eeuw bewoning aanwezig was. De aanwezigheid van verschillende beerkuilen op achtererven onder het voormalige stadhuis uit deze periode toont dit aan.¹⁵ Ook de bouw van het schepenhuis dat in het eerste kwart van de 13^e eeuw aan de Grote Markt gebouwd wordt, is een indirecte aanwijzing voor de aanwezigheid van een Markt. Dit wil niet zeggen dat het op dat ogenblik al gaat over een plein. Onderzoek op verschillende markten in Vlaanderen heeft aangetoond dat ze vaak voorafgegaan worden door wegen of een kruispunt van wegen, waarlangs talrijke sporen aanwezig kunnen zijn.¹⁶ De markt die in de bronnen dan vermeld wordt is in dat geval een straatmarkt. Dit valt ook hier niet uit te sluiten, zeker gelet op het hierboven vermelde oude tracé.

Van bij de aanleg van de Grote Markt is het oostelijke deel steeds een onderdeel van de Markt geweest. Het westelijke deel van de huidige Grote Markt werd daarentegen tot in het begin van de 17de eeuw ingenomen door het vleeshuis en enkele aanpalende huizen. Deze zijn pas in 1629 afgebroken. Met een deel van de vrijgekomen plaats werd de Grote Markt vergroot. Op een ander deel werd in 1630-1634 het huidige gebouw de 'Beurs van Amsterdam' gebouwd.¹⁷

Dit vleeshuis is op het einde van de 14de eeuw opgericht door drie gegoede slagersfamilies : Van Branteghem, Woytin (later Wuytens) en Boone¹⁸ op een stuk grond vlakbij het belfort dat ze kregen. Voordien bevond het vleeshuis zich ter hoogte van het Sint-Maartensplein (Dames van Maria). Dit gebouw was echter te bouwvallig geworden en er was geen geld voor het herstel ervan.¹⁹

Ook de cartografische bronnen geven ons enige info. We beperken ons hier tot de belangrijkste. Op de kaart van Jacob van Deventer (ca. 1565) is duidelijk nog het later afgebroken bouwblok met het vleeshuis aan de westzijde van de Grote Markt waarneembaar. Ook het schepenhuis met belfort en het Gravensteen of Grauwen Steen, op de hoek met de Kattestraat, zijn afgebeeld.

Op de kaart van De Dijn (1629) is het schepenhuis met belfort mooi weergegeven. Het is wel omgekeerd ten opzichte van de werkelijkheid getekend. Zowel ten oosten als ten westen van het schepenhuis lijken er gebouwen op aan te sluiten. Mogelijk is dit te wijten aan het perspectief. Aan de oostzijde betreft het wellicht de bovengrondse verbinding tussen de Blauwe Steen en het schepenhuis. De kaart van Sanderus (1649) geeft een gelijkaardige situatie weer, maar wel met een duidelijker beeld. Bovendien zijn bij het Gravensteen aan de zuidzijde twee torens zichtbaar. In het verlengde van de Kerkstraat is een waterput afgebeeld. Deze waterput kwam in 2012 kort aan het licht bij werken ter hoogte van de hoek met de Lange Zoutstraat.

Een kleine archeologische waarneming in 1995 ter hoogte van huisnummer 18-19 op de Grote Markt geeft een eerste inkijk in de bodem. Hierbij werd een profiel geregistreerd waarin een spoor aanwezig was dat een aantal keer is heruitgegraven. Gezien de beperkte omvang van de sleuf zijn er verschillende interpretaties mogelijk. Het kan gaan om de aanzet van een poel die zich verder uitstrekt onder de huizen aan de zuidkant van de Grote Markt of om een gracht die het tracé van de eerder vernoemde handelsweg

¹³ De Groote 2013, p. 19.

¹⁴ De Groote 2013, p. 12.

¹⁵ De Groote et al. 2009.

¹⁶ Kinnaer et al, 2007 & niet gepubliceerd onderzoek SOLVA op de Markt van Oudenaarde.

¹⁷ <https://id.erfgoed.net/themas/161> & <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/60>

¹⁸ Courteaux 1970, p. 76.

¹⁹ Uyttersprot 1975, pp. 35-36.

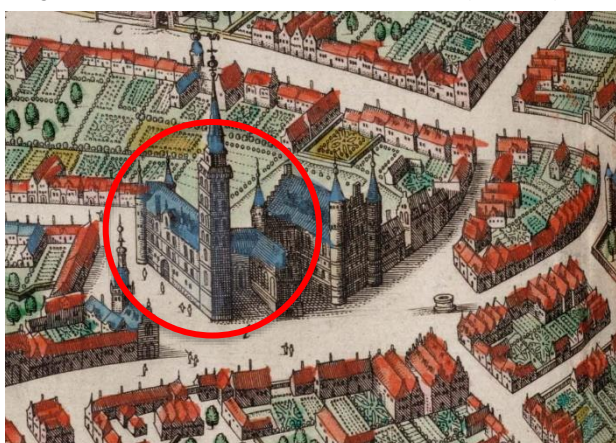
afbakent. De vondsten uit de gracht zijn te dateren in de tweede helft van de 13de of de eerste helft van de 14de eeuw. Naast aardewerk is er ook leer en ander organisch materiaal bewaard.²⁰

Figuur 19: Uitsnede kaart Jacob van Deventer (ca. 1565).

Figuur 20: Uitsnede kaart De Dijn (1629).

Figuur 21: Uitsnede kaart Sanderus (1649).

Het belfort van Aalst wordt vaak genoemd als het oudst bewaarde Schepenhuis van de Nederlanden. De kern van het belfort zou teruggaan tot het eerste kwart van de 13de eeuw. Vooral het rechthoekige basisplan met ronde traptoren lijkt nog te herinneren aan deze fase. Ook de hallenkelder overkluisd door middel van kruisribgewelven bevat nog oorspronkelijke bouwelementen.

Na een brand in 1360 verdween een groot deel van het oorspronkelijk opgaand muurwerk. Van de gevels bleven enkel de noord- en oostgevel bewaard. In de 15de, 16de en 17de eeuw volgden nog een aantal wederopbouw- en herstellingswerken. Eind 18de eeuw werd een aanpalende galerij die het belfort en het Oud Landhuis verbond afgebroken.

In de 19de eeuw volgde een doorgedreven restauratie. Een aanleiding was een brand in 1879 waarbij de belfortoren werd verwoest. Die werd in 1880 heropgebouwd. In de periode 1891-1896 volgden bijkomende restauratiewerken onder leiding van Auguste Van Assche²¹.

²⁰ De Groote et al. 1999, pp. 111-130.

²¹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Schepenhuis, belfort en Gebiedshuisje [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/44> (geraadpleegd op 23 augustus 2023).

2.2.4.2 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

Het schepenhuis, belfort en gebiedshuisje zijn beschermd als Monument²². Het schepenhuis met belfort is erkend als werelderfgoed. De erkenning maakt deel uit van het dossier van belforten in België en Frankrijk (UNESCO ID 943-001).²³

2.2.4.3 ANDERE HISTORISCH-CARTOGRAFISCHE DOCUMENTEN

2.2.4.3.1 VILLARETKAART (1745 – 1748)

Op de Villaretk kaart wordt het schepenhuis met belfort afgebeeld. In de omgeving lijkt het hedendaagse stadsplattegrond met omgevende bouwblokken en open ruimte al gevormd. De resolutie van de kaart laat weinig detailanalyse toe.

Figuur 22 het projectgebied op de Villaretkaart (Digitaal Vlaanderen)

²² <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/8225>

²³ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/14999>

2.2.4.3.2 JOZEF JOHAN FRANS FERRARIS – KABINETSKAART DER OOSTENRIJKSE NEDERLANDEN EN HET PRINSDOM LUIK (1771-1778)

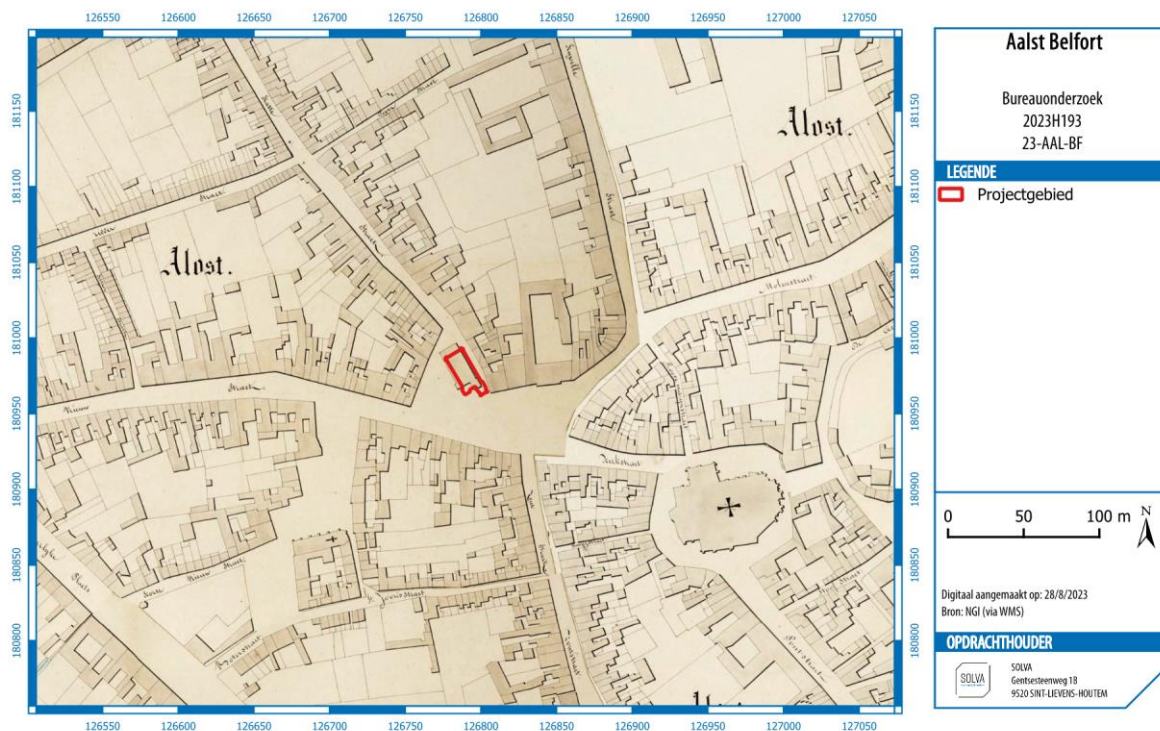
Op de Ferrariskaart wordt het schepenhuis met belfort afgebeeld. Ook deze kaart laat geen detailanalyse toe. We herkennen wel duidelijk de rechthoekige plattegrond met gebiedshuisje aan de zuidoosthoek.

Figuur 23 het projectgebied op de Ferrariskaart (Digitaal Vlaanderen)

2.2.4.3.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

Ook op de Atlas der Buurtwegen zien we het schepenhuis met belfort. De rechthoekige plattegrond met gebiedshuisje op de zuidoosthoek wordt bevestigd. Hier herkennen we ook de contouren van de belforttoren op zuidwestelijke hoek.

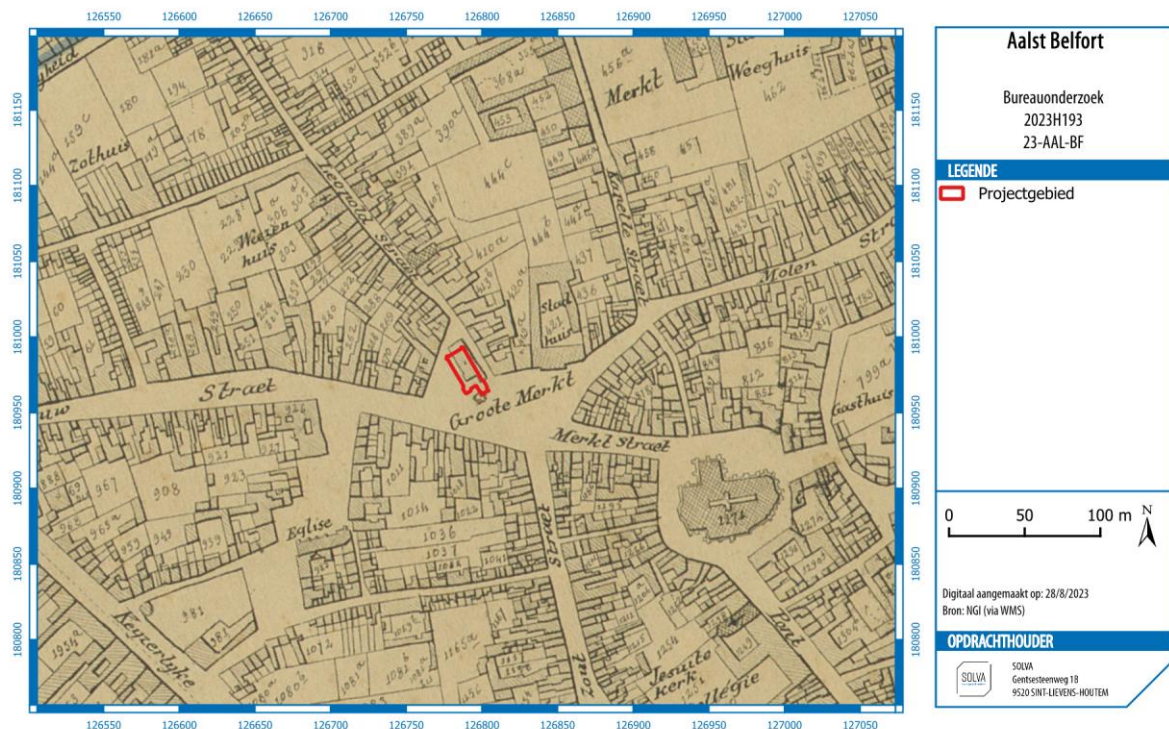
Figuur 24 het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (Digitaal Vlaanderen)

2.2.4.3.4 PHILIPPE VANDERMAELEN – CARTES TOPOGRAPHIQUES DE LA BELGIQUE (1846-1854)
De Vandermaelenkaart toont eenzelfde situatie ten opzichte van de Atlas der Buurtwegen.

Figuur 25 het projectgebied op de Vandermaelen-kaart

2.2.4.3.5 PHILIPPE CHRÉTIEN POPP – ATLAS CADASTRAL PARCELLAIRE DE LA BELGIQUE (1842-1879)
Ook op de Poppkaart zien we een ongewijzigde situatie.

Figuur 26 het projectgebied op de Popp-kaart

2.2.4.3.6 RECENTE LUCHTFOTO'S

Op de luchtfoto van 1971, 1979-90 en 2013-2015 bieden een weinig gewijzigd beeld. Ze tornen de situatie na de restauratiewerken volgend op de brand in 1879.

Figuur 27 het projectgebied op de orthofoto uit 1971 (Digitaal Vlaanderen)

Figuur 28 het projectgebied op de orthofoto uit de periode 1979-1990 (Digitaal Vlaanderen)

Figuur 29 het projectgebied op de orthofoto uit de periode 2013-2015 (Digitaal Vlaanderen)

2.2.5 HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN ARCHEOLOGISCH KADER

2.2.5.1 VINDPLAATSEN

Voor het **projectgebied** zijn er geen vindplaatsen gekend in de inventaris.onroerendergoed.be (**publieke en private waarnemingen**).

Figuur 30 het projectgebied op de orthofoto uit de periode 2013-2015 met aanduiding van de private en publieke waarnemingen uit de inventaris.onroerendergoed.be

In de directe omgeving van het projectgebied toont de centrale archeologische inventaris (CAI) echter verschillende archeologische sites en vondsten, voornamelijk gerelateerd aan het middeleeuws stadscentrum.

Op de Grote Markt werden er medio jaren 1990 (CAI-locatie 151691) resten van een mogelijke poel aangesneden net als drie uitgravingen die in verband werden gebracht met de bouw van huizen langsheen de markt. De bewoningsporen zouden teruggaan tot in de 13de eeuw²⁴.

In 1999 werd een archeologisch onderzoek uitgevoerd ter hoogte van het zuidelijke deel van de rechtervleugel van het stadhuis (CAI-locatie 829).²⁵ Hierbij werden restanten van verschillende laatmiddeleeuwse woningen aangetroffen, waarbij de oudste sporen in de tweede helft van de 12de eeuw of de vroege 13de eeuw te dateren zijn.

In de Kerkstraat werd eind jaren 1990 de stadsgracht aangesneden die vermoedelijk behoorde tot de eerste stadsomwalling (medio 11de eeuw)

In de Peperstraat vond in 2002 een opgraving plaats (CAI-locatie 152199), waarbij verschillende restanten van bewoning aan het licht kwamen, waaronder een tuinlaag met fundering van muurtje in baksteen, enkele paalgaten, afvalkuilen met materiaal, een (zand)leemontginningskuil uit de (late) middeleeuwen. Verder werd hier ook een beerput met o.a. Engels vaatwerk en (fragmenten van) patacons en afvalkuilen met

²⁴ De Groote et al. 1996.

²⁵ De Groote, Moens et al, 2004, p 281-408

materiaal uit de Nieuwe Tijd aangetroffen en een gemetste beerput die mogelijk in verband te brengen is met pottenbakkersactiviteit uit de 19^e eeuw. Ook het aanpalende perceel werd archeologische onderzocht (CAI-locatie 157409 en 217649) in 2011. Ook hier werden verschillende restanten van bewoning, maar ook 2 ovenzones aangetroffen. Een totaal van 8 pottenbakkersovens, daterend uit de eerste helft van de 17de tot het midden van de 18de eeuw werden onderzocht. Het onderzoek leverde ook een tuinlaag met handgevormd, grijs en hoogversierd aardewerk op, alsook leemwinningskuilen, 3 beerputten, een waterput, brandlagen en de funderingen, kelders en vloerniveaus van 6 aaneengesloten rijwoningen.

In de Kattestraat, ter hoogte van huisnummer 17, vond in 2005 een werfcontrole plaats (CAI-locatie 152226), waarbij een pakket verbrande leem gerelateerd aan de 14de eeuwse stadsbranden werd geregistreerd en er kon vastgesteld worden dat het net gesloopte huis een 15de eeuwse kern bezat. Nog in de Kattestraat, op de hoek met de Ridderstraat, werd een opgraving uitgevoerd in 1986 (CAI-locatie 155661). Hier zijn een puinlaag, greppel, kuil, paalgat met laatmiddeleeuws aardewerk gerecupereerd, metaal en dierlijk botmateriaal gevonden, daterend uit de middeleeuwen, en een kleine kuil gevuld met hoofdzakelijk post-middeleeuwse keramiek uit de Nieuwe Tijd. Ter hoogte van de H. Geestkapel (CAI-locatie 30623), werd in 1989 opgegraven. Hier werden sporen van agrarische activiteiten uit de 11de-13de eeuw, vóór de bouw van de kapel aangetroffen, samen met een halve zilveren maille uit de 12de-13de eeuw. De aanwezigheid van koperhoudende metaalslakken uit het derde kwart van de 14de eeuw, deden ook vermoeden dat op deze plaats bronsgietsactiviteiten hebben plaatsgevonden. Uit de late middeleeuwen werden hier verschillende kuilen en 4 beerputten gevonden. De kapel werd in 1386 gebouwd, met verdere uitbreidingen of vernieuwingen in 1470 en 1909 en afbraak in 20ste eeuw. De kapel van 1386 werd volledig opgegraven. Er werden ten slotte aardewerk uit de metaaltijden en Romeinse periode, en een gesteelde pijlpunt uit het midden-neolithicum aangetroffen. Op het Priester Daensplein werden eveneens sporen van laatmiddeleeuwse bewoning aangetroffen (CAI-locatie 15611;15612)²⁶. CAI-locatie 822 verwijst naar de grootschalige opgravingen aan de Hopmarkt. Ongeveer 3200 m² werd daarbij integraal onderzocht. De archeologische horizont had een gemiddelde dikte van twee meter en wijst op menselijke aanwezigheid op de plek sinds de prehistorie tot de 20ste eeuw²⁷.

In 2006 werden tijdens een mechanische prospectie ter hoogte van de Albert Liénartstraat (CAI-locatie 150258) een greppel aangetroffen met Gallo-Romeins aardewerk en vrij grote hoeveelheid tegulae- en imbrexfragmenten. Daterend uit de late middeleeuwen zijn hier een grafkuil met kistbegrafing en de buitenrand van de stadsgracht. Ook de binnenrand van de 16e-eeuwse bastionsgracht kwam aan het licht.

Nog in de directe omgeving van het projectgebied, maar voorlopig nog niet opgenomen in de CAI, vond in 2016-2017 een archeologisch onderzoek plaats op de terreinen van de huidige Utopia-site. Hier werden naast sporen van bewoning uit de late middeleeuwen en de restanten van het eerste Zwarte Zusterklooster ook oudere perceelsgreppels en een Romeinse kuil onderzocht.²⁸

In de verdere ruimere omgeving van het projectgebied, zijn een nog groot aantal archeologische vondsten en sites geregistreerd uit de middeleeuwse en post-middeleeuwse periode. Er staan ook enkele meerperiodesites weergegeven. Deze sites worden hier niet verder in detail besproken.

2.2.5.2 LOKALE SITUATIE

Een kleine archeologische waarneming in 1995 ter hoogte van huisnummer 18-19 op de Grote Markt geeft een inzicht op de bodemopbouw in de omgeving van de Grote Markt. Een profiel werd geregistreerd waarin een spoor aanwezig was dat een aantal keer is heruitgegraven (lagen 1 - 2 - 3 - 4). Gezien de beperkte omvang van de sleuf zijn er verschillende interpretaties mogelijk. Het kan gaan om de aanzet van een poel die zich verder uitstrekt onder de huizen aan de zuidkant van de Grote Markt of om een gracht die het tracé van de eerder vernoemde handelsweg afbakt. Het spoor wordt doorsneden door kuilen die in verband worden gebracht met de bouw van de huizen langs de Grote Markt (lagen 6-7-8). Hierin veel verbrande huttenleem. Hierboven zien we een aantal egalisatielagen (laag 9).

De vondsten uit de gracht/poel en latere uitgravingen zijn te dateren in de tweede helft van de 13de of de eerste helft van de 14de eeuw. Dit lijkt wel te stroken met de huidige kennis rond de bewoningsontwikkeling

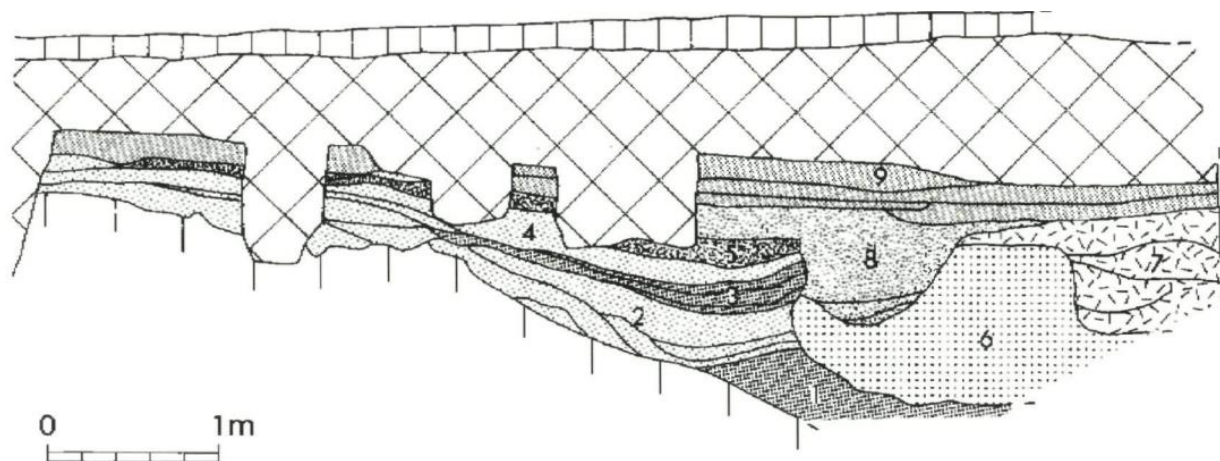
²⁶ De Swaef & Pieters 1987

²⁷ De Groote et al. 2005

²⁸ SOLVA opgraving, rapport nog in uitvoering

op de markt. Zeker is dat er reeds in de late 12de eeuw bewoning aanwezig was. De aanwezigheid van verschillende beerkuilen op achtererven onder het voormalige stadhuis uit deze periode toont dit aan.²⁹

Belangrijk om te vermelden in kader van dit dossier is de diepte van deze sporen. De aanzet van de poel/gracht wordt op 90 cm onder straatniveau gesitueerd. De aanzet van de ontginningskuilen en egalisatielagen die te relateren zijn aan de eerste bebouwing van de markt zitten daarboven.

Figuur 31 Grote Markt. Stratigrafische opbouw naar De Groote et al. 1995.

2.2.6 EEN DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

2.2.6.1 HET LANDSCHAPPELIJK KADER

Aalst is gesitueerd in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen, in de Dendervallei. De historische binnenstad is grotendeels te situeren op de linkeroever van de Dender. Dit gebied behoort tot de ecoregio van de Midden-Vlaamse overgangsgebieden, meer bepaald het Midden-Vlaams glooiend zandleemdistrict. De overgang van dit zandleemdistrict naar het Zuid-Vlaamse lemig heuveldistrict situeert zich ter hoogte van Aalst.³⁰

2.2.6.2 DE MENSELIJKE AANWEZIGHEID

De CAI geeft voor de omgeving van het projectgebied blijk van een menselijke aanwezigheid vanaf de steentijden. De meerderheid van de archeologische registraties dateren echter uit de middeleeuwse en post-middeleeuwse periode, gerelateerd aan de stadsontwikkeling van de historische stadskern.

2.2.7 DE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED

2.2.7.1 EEN GEMOTIVEERDE TEKSTUELE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE AANWEZIGHEID EN AARD VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED OP HET ONDERZOCHE TERREIN

➤ Aanwijzingen voor het archeologisch potentieel, landschapshistoriek en gebruiksevolutie

Het projectgebied situeert zich ter hoogte het schepenhuis met belfort. Dit belfort wordt vaak genoemd als het oudst bewaarde schepenhuis van de Nederlanden. De kern zou teruggaan tot het eerste kwart van de 13de eeuw. De omgeving van de Grote Markt was al eerder bewoond. Het latere marktplein situeert zich net buiten de eerste stadsomwalling (medio 11de eeuw) maar het is zeker dat er reeds in de late 12de eeuw bewoning aanwezig was in relatie tot de stadsontwikkeling. Diverse sites in de omgeving brachten bovendien op sporen van menselijke aanwezigheid aan het licht die te relateren is aan de voorgeschiedenis van de stad. Deze sporen gaan terug tot de steentijden. De kans dat er sporen van voor de bouw van het

²⁹ De Groote et al. 2009.

³⁰ In't Ven en De Clercq, 2005, pp. 21-23.

schepenhuis bewaard bleven, is klein. De kelder van het schepenhuis werd immers ingegraven tot op een diepte van +/- 4 m.

➤ *Wat is de impact van de geplande werken?*

De impact op eventueel archeologisch erfgoed is groot. De sloop omvat het uitbreken van de bestaande vloeren worden. Er wordt een nieuwe vloer gerealiseerd met volgende een totale opbouw van tenminste 55,5 cm. Rekening houdend met een veiligheidsbuffer van 25 cm wordt de verstoringsdiepte bepaald op 80,5 cm -mvh. De andere werken (technische goten en zuilen, en zitmeubilair) verstoren niet dieper dan de vloeropbouw.

➤ *Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?*

Het wetenschappelijk kennispotentieel is hoog. Door diverse uitbreidingen, verwoestingen en restauratie is onze huidige kennis over het laatmiddeleeuws schepenhuis beperkt. We moeten het doen met de beperkte bouwsporen die te herkennen zijn in het opgaand muurwerk. Bijkomend ondergronds onderzoek laat toe onze kennis rond opbouw en chronologie van het schepenhuis en het belfort verder te verfijnen. Bovendien is bleef onderzoek naar vroege schepenhuisen in Vlaanderen tot nu toe beperkt. Nieuwe inzichten in de geschiedenis en de bouwchronologie van het schepenhuis van Aalst zijn daarom van belang op Vlaams niveau.

Daarnaast heeft archeologisch onderzoek in de omgeving aangetoond dat deze stadsdelen al werden bewoond sinds de steentijden. De mogelijke kenniswinst op vlak van de stadsgenese en de voorgeschiedenis van het belfort, lijkt eerder klein. De kans dat er sporen van voor de bouw van het schepenhuis bewaard bleven, is klein. De kelder van het schepenhuis werd immers ingegraven tot op een diepte van +/- 4 m. Eerder onderzoek op de Grote Markt tonen aan dat de middeleeuwse sporen al aanvatten op 90 cm -mvh.

➤ *Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?*

Verdergezet onderzoek is kosten-baten is wenselijk en nodig. Gezien de hoge archeologische verwachting en de vlakdekkende impact van de geplande werken wordt een opgraving geadviseerd zonder verder vooronderzoek.

2.2.7.2 AFBAKENING VAN ZONES WAAR ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS OF VERWACHT WORDT

De contouren van de geplande werken, vallen volledig binnen de plattegrond van het historische schepenhuis. De volledige werfzone biedt potentieel op archeologisch erfgoed.

2.2.7.3 AFBAKENING VAN ZONES MET KENNISPOTENTIEEL

De volledige zone van de geplande werken biedt potentieel op archeologisch erfgoed en kenniswinst.

Figuur 32 syntheseplan met aanduiding van de zone van de geplande werken

Figuur 33 syntheseplan met aanduiding van de zones met kans op archeologisch erfgoed & kenniswinst

3 BIBLIOGRAFIE

- Bartholomieux B., Taelman E., De Maeyer W., Van Cauwenbergh S., Vanholme N. & Cherretté B. 2015: Aalst Vredeplein – Keizersplein. Onderzoek van de laatmiddeleeuwse omwalling, Solva Archeologie rapport 9.
- Bracke M. & Van Hove S. 2014: Archeologische opgraving Aalst Peperstraat (prov. Oost-Vlaanderen), onuitgegeven rapport.
- Brion M., Ryssaert C., Goudie-Falckenbach E. en Mervis D. 2012: Archeologische opgraving Aalst, werf 8, Antea Archeologie rapporten 22/2012.
- Callebaut D. 1983a: De topografische groei van Aalst of hoe een Zelfhof een gebastioneerde stad werd, *Miscellanea Archaeologica in honorem H. Roosens*, *Archaeologia Belgica* 255, 227-249.
- Callebaut D. 1983c: Het Oud-Hospitaal te Aalst (O.VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 6, 42.
- Callebaut D. 1983b: Het Onze-Lieve-Vrouw-Hospitaal te Aalst, *Archaeologica*, *Conspectus MCMLXXXII* 253, 91-95.
- Clement C. (in voorbereiding) Baardegem De Faluintjes. Archeologisch onderzoek, SOLVA Archeologie-rapport, onuitgegeven rapport.
- D'Herdt D. 2001: De Kapucijnen in Aalst, in samenwerking met Dirk Martenscomité, Aalst.
- De Clercq, W. (2017) De houten boerderijbouw in het noordelijk deel van het graafschap Vlaanderen, Een cultureel-biografische verkenning in bouwtradities (ca. 500-1500 n. Chr.), in: De Groote, K. & Eryvynck, A. (red.), *Gentse geschiedenissen ofte, nieuwe historiën uit de oudheid der stad en illustere plaatsen omtrent Gent*, 45-66.
- De Graeve, A. (in voorbereiding) Ronse Pont West. Archeologisch onderzoek, SOLVA Archeologie-rapport, onuitgegeven rapport.
- De Groote K. & Moens J. 1999: Sporen van de oudste stadswal in de Kerkstraat te Aalst (O.-VI.), in: *Archaeologia Mediaevalis*, jg. 22, p. 53
- De Groote K. & Moens J. 2009: Archeologisch onderzoek in de Louis D'Haeseleerstraat te Aalst. Een test voor het ontwikkelingsmodel van de stad (O.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 32, 120-122.
- De Groote K. 2010: The contribution of archaeological sources to the research in the formation of towns. The example of Aalst, a border town in the county of Flanders. In: De Groot, K., Tys D & Pieters M. (eds.), *Exchanging Medieval Material Culture. Studies on Archaeology and History presented to Frans Verhaeghe*, *Relicta Monografieën* 4, 249-266.
- De Groote K., De Maeyer W., Moens J. & De Block A. 2005: Het archeologisch onderzoek op de Hopmarkt te Aalst (prov. Oost-Vlaanderen), onuitgegeven rapport.
- De Groote K., Moens J. & Ameels V. 2010: Verzegeld door de eerste stadswal. Merovingische nederzettingssporen onder de speelplaats van het Sint-Jozefscollege te Aalst (O.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 33, 43-47.
- De Groote K., Moens J. & Cooremans B. 1996: Middeleeuwse sporen op de Grote Markt en het fabrieksterrein 't Haantje te Aalst (Oost-Vlaanderen). Een kleine bijdrage tot de ontwikkelingsgeschiedenis van de stad, in: *Archeologie in Vlaanderen* V, pp. 111-130.
- De Groote K., Moens J., Caluwé D., Cooremans B., Deforce K., Eryvynck A., Lentacker A., Rijmenants E., Van Neer W., Vernaeye W. & Zeebroek I. 2004: De Valcke, de Slotete en de Lelye, burgerwoningen op de Grote Markt te Aalst (prov. Oost-Vlaanderen): onderzoek naar de bewoners, analyse van een vroeg-16de-eeuwse beerputvulling en de evolutie tot stadhuis, *Archeologie in Vlaanderen* VIII, 281-408.

De Maeyer W., De Graeve A., De Smet S. & CHERETTE B. 2020, Aalst Esplanadeplein – Dendermondsesteenweg Verslag Vooronderzoek (SOLVA Archeologierapport 184)

De Maeyer W., S. Van Cauwenbergh, S. Klinkenborg, E. Taelman en B. Cherretté 2014: Aalst Hopmarkt – Fase 2. Onderzoek van de pandgangen en de poel, SOLVA Archeologie-rapport 25, onuitgegeven rapport.

De Swaef W. & Pieters M. 1987: Stadsarcheologisch onderzoek te Aalst, in: *Archaeologia Mediaevalis* 10, pp. 59-60

Ghysens J. 1986: *Geschiedenis der straten van Aalst*, Genootschap voor Aalsterse Geschiedenis, Aalst.

In't ven I., De Clercq W. 2005: Een lijn door het landschap. Archeologie en het VTN-project 1997-1998, Brussel: Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed.

Kinnaer, F., Wouters, W., & Troubleyn, L. (2007): Het Steen en de burgers: onderzoek van de laatmiddeleeuwse gevangenis van Mechelen, Mechelen.

S.n. 1988: Rijksadministratiecentrum Pupillen Aalst: renovatiewerken 1969-1988, Regie der Gebouwen, ministerie van openbare werken.

Sevenant M., Menschaert J., Couvreur M., Ronse A., Antrop M., Geypens M., Hermy M. & De Blust G. 2002: *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten*. Onuitgegeven rapport.

Uyttersprot C. 1975, *Drie Aalsterse tijdschriften: Het Land van Aalst* jg. 27 (1&2), 1-48.

Van Der Vurst P. 2008: Graanmarkt – De pupillen of het Rijksadministratiecentrum: Aalsters erfgoed in gevaar?, *Mededelingen van de Vereniging Voor Aalsters Kultuurschoon*, 35-1, 9-21.

Van Der Vurst P. 2009: De Kapucijner kloostergemeenschap verlaat Aalst. Overzicht periode 1614 tot 2009, *Mededelingen van de Vereniging Voor Aalsters Kultuurschoon*, 36-4, 88-95.

Van Hove S., Bracke M. & De Groote K. 2013: Warm, warmer, heet. De pottenbakkers van Aalst, *Ex Situ* 3, 21-28.

Van Nuffel P. 1914: *Historiek der Oude Straten, Markten, pleinen en gebouwen der stad Aalst met sagen & vertellingen*, Aalst.

3.1 WEBSITES

Laatste raadpleging op 28/08/2023

<https://www.dov.vlaanderen.be>

<https://www.geopunt.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

<https://geo.onroenderfgoed.be>

<https://maps.google.be>

<http://www.cartesius.be>

<http://cai.onroenderfgoed.be/>